

Lunds universitet
Institutionen för kommunikation och medier
Kandidatuppsats i retorik, 15 hp
Joanna Öhman

Svaren på ytan av frågor på djupet

En multimodal analys av peritext på doktorsavhandlingars omslag

Handledare: Mika Hietanen
Examinator: Tommy Bruhn
Höstterminen 2020

Abstract

I den här kandidatuppsatsen utforskas peritexten på 19 humanvetenskapliga avhandlingar ur ett retoriskt perspektiv. Hur förmedlar bokomslaget genretillhörighet, information om verkets innehåll, om möjlig läsoplevelse och målgrupp? Analysen är hermeneutiskt grundad, och det teoretiska och metodologiska ramverket utgörs av prototypeteori, stilistik, paratext enligt Gérard Genette, samt analys av visuell retorik. Undersökningens resultat tyder på att det i genreprototypen är avhandlingens ämne, förmedlad genom titeln, som står i det främsta rummet. Vidare diskuteras författarens röst i den vetenskapliga processen, hur objektet riktar sig inåt eller utåt, uppåt eller neråt, och om det kan finnas fler än en möjlig prototyp för en avhandling.

Nyckelord: retorik, stilistik, genre, paratext, doktorsavhandlingar, bokomslag.

Innehållsförteckning

1 INLEDNING.....	3
1.1 Bakgrund.....	3
1.2 Syfte och frågeställning.....	4
1.3 Tidigare forskning.....	4
<i>1.3.1 Omslag i litteratursociologin – Karl Berglund och detektivromanen.....</i>	<i>4</i>
<i>1.3.2 Om doktorsavhandlingen och dess genre.....</i>	<i>5</i>
1.4 Det teoretiska ramverket.....	6
<i>1.4.1 Paratext.....</i>	<i>6</i>
<i>1.4.2 Genre.....</i>	<i>8</i>
<i>1.4.3 Stilistik.....</i>	<i>8</i>
1.5 Inför analysen – tillämpning av teori, avvägningar och tillvägagångssätt.....	9
<i>1.5.1 Närläsning och hermeneutik – tillämpning av genre- och peritextteori.....</i>	<i>9</i>
<i>1.5.2 Stilbeskrivning.....</i>	<i>10</i>
<i>1.5.3 Visuell retorik.....</i>	<i>11</i>
<i>1.5.4 Beträktarperspektivet.....</i>	<i>11</i>
1.6 Material.....	12
2 ANALYS.....	13
2.1 Peritexterna.....	13
<i>2.1.1 Avsändarens namn.....</i>	<i>13</i>
<i>2.1.2 Spikbladet – inbjudan eller äkthetsintyg.....</i>	<i>14</i>
<i>2.1.3 Titelns egenskaper.....</i>	<i>15</i>
<i>2.1.4 Titelns beskrivandenivå.....</i>	<i>16</i>
<i>2.1.5 Titeln, tema och rema – hur titeln förmedlar vad verket handlar om eller är.....</i>	<i>17</i>
2.2 En tolkning av omslaget till Victor Malms <i>Är det detta som kallas postmodernism?</i>.....	19
<i>2.2.1 Baksidestexten – en närläsning med fokus på stil.....</i>	<i>19</i>
<i>2.2.2 Färg, bokstäver och formgivning – en tolkning.....</i>	<i>23</i>
<i>2.2.3 Värdering.....</i>	<i>25</i>

2.3 En tolkning av omslaget till Lisa Olsson Dahlquists <i>Folkbildning för delaktighet</i>.....	25
2.3.1 <i>Baksidestexten – en närläsning med fokus på stil</i>	26
2.3.2 <i>Färg, bild och formgivning – en tolkning</i>	28
2.3.3 <i>Värdering</i>	29
3 DISKUSSION OCH AVSLUTNING	31
3.1 Prototypiska egenskaper i doktorsavhandlingens peritexter	31
3.2 Iakttagelser av läsupplevelse, målgrupp och genrebekräftande attribut.....	33
3.3 Reflektion	35

Käll- och litteraturförteckning

Bilaga 1. Framsidor på verken i urvalet

Bilaga 2. Exempel på spikblad

1 INLEDNING

1.1 Bakgrund

Här börjar brödtexten. Men det är antagligen inte här läsaren påbörjar sin läsning. Det här arbetet har ett titelblad med information om att arbetet är en kandidatuppsats, när det är skrivet, vid vilket lärosäte och vid vilken institution arbetet är utfört, inom vilket ämne, vem som är uppsatsens författare och vilken handledare och examinator som kan tänkas ha påverkat arbetets utformning. Titeln bör ge någon förning om vad som utforskas, och kanske om hur det utforskas. *Abstractet* ger en enkel sammanfattning av arbetet som helhet, och innehållsförteckningen kan förmedla information om arbetets disposition och tillvägagångssätt, och avslöjar kanske något om analysens resultat. Det som börjar här är det vi kallar innehållet. Det är här jag ska förklara, presentera, argumentera och på olika sätt visa hur jag tänkt på vägen till ett svar på en fråga. Det som fanns dessförinnan – det var *peritext*.

Peritext kan påverka förförståelse och tolkningsramar hos den som avser att läsa uppsatsen i sin helhet, men peritexten är riktad till fler. Det finns någon som ska arkivera uppsatsen, och den personen behöver vissa data för att kunna behandla uppsatsen på ett korrekt sätt. Det kan finnas någon som söker efter information inför sitt eget uppsatsarbete och som på ett så tidsbesparande vis som möjligt vill kunna bedöma om innehållet i den här uppsatsen motsvarar det de letar efter. Framförallt för den sistnämnda personen ska peritexten fungera som en tröskel eller en tambur.¹ Peritexten behöver ge den information som personen behöver för att skapa sig en bild av innehållet, och tecknen får gärna sända signaler om uppsatsen är lättläst eller svårläst. Personen på tröskeln ska kunna avgöra om den vill ”stiga in” eller gå vidare till annat material. För andra typer av skriftliga verk är läsoplevelsen viktigare för betraktaren, och då behöver peritexten förmedla något om hur den upplevelsen kan bli, kanske genom formgivning och bild. Om verket står i en hylla bland andra böcker, på ett bibliotek eller i en bokhandel, blir peritexten likt ett argument för att övertyga läsaren om varför just det verket ska väljas.

I det här arbetet undersöker jag peritexter till den vetenskapliga skriften, närmare bestämt den peritext som tillhör den humanistiska doktorsavhandlingen.

¹ Tröskeln som metafor för paratexters funktion: Gérard Genette, *Paratexts. Thresholds of interpretation*, övers. Jane E. Lewin (Cambridge: Cambridge University Press, 1996), 2.

1.2 Syfte och frågeställning

I det här arbetet utforskar jag den humanistiska doktorsavhandlingens utsida. Syftet är att undersöka hur peritexten på omslaget till en tryckt avhandling förmedlar kunskap om humanistisk forskning och ger betraktaren information om verkets innehåll – också till den betraktare som inte planerar att läsa boken. Följande frågeställningar ska leda mig igenom arbetet: Vad utmärker avhandlingens peritexter? Med vilka medel förmedlar peritexten information om verkets innehåll och genre? Vilken typ av läsoplevelse förmedlas genom peritexten? Vem verkar peritexten vara riktad till?

Min förhoppning är att arbetet ska väcka ett intresse för fortsatt retorisk och paratextuell forskning med det vetenskapliga verket som forskningsobjekt, samt att vara till hjälp för doktorander som ska forma ett omslag till sin avhandling,

1.3 Tidigare forskning

Jag har i mina litteratursökningar inte funnit någon som specifikt har studerat doktorsavhandlingars peritext eller omslag, men det finns de som studerar bokomslag generellt, och det finns de som studerar de vetenskapliga verkens genre, både historiskt och i ett samtida perspektiv. I de kommande avsnitten vill jag lyfta Karl Berglund, som forskat om peritext, marknadsföring och genre på detektivromaners omslag, samt två artiklar av författare vilkas forskargärning behandlar genre och språk i högre utbildning.

1.3.1 Omslag i litteratursociologin – Karl Berglund och detektivromanen

Det litteratursociologiska perspektivet analyserar systematiskt relationerna mellan skönlitteratur och samhälle,² inte helt olikt retorikens sätt att analysera det ömsesidigt påverkande i relationen mellan avsändare och publik. Karl Berglunds avhandling *Mordens marknad* är i sig i en ovanlig form – den består av tre böcker där den svenska detektivromanen analyseras ur tre olika perspektiv.³ I del två i serien har Berglund undersökt hur peritext⁴ på detektivromanens omslag

² Johan Svedjedal, ”Det litteraturvetenskapliga perspektivet. Om en forskningstradition och dess grundantaganden”, *Tidskrift för litteraturvetenskap* 26, nr 3–4 (1996): 4.

³ Karl Berglund, ”Mordens marknad. Litteratursociologiska studier i det tidiga 2000-talets svenska kriminallitteratur” (Diss., Uppsala universitet, 2017).

⁴ De olika textuella och visuella elementen på omslaget. Begreppet peritext introduceras närmare i avsnitt 1.4 *Det teoretiska ramverket*.

kommunicerar detektivromanens genretillhörighet, samtidigt som den enskilda författarens egenart och varumärke framhävs.⁵

1.3.2 Om doktorsavhandlingen och dess genre

Brian Paltridge och Sue Starfield studerar det vetenskapliga verkets genre, och redogör i korthet för två kännetecken på en avhandling.⁶ Författaren ska visa förståelse för det nuvarande forskningsläget, och avhandlingen ska bidra till kunskap – breddad, fördjupad eller nyupptäckt. Det är inte utformningen som avgör om verket är en doktorsavhandling. Partridge och Starfield exemplifierar med Nick Sousanis (2014), *Unflattening* – en avhandling om relationen mellan bild och ord, i form av en tecknad serie.⁷ Det finns något utöver formen som utgör det familjära, eller *prototypen* som författarna kallar det. En prototypisk doktorsavhandling är ett verk som uppvisar originalitet, bidrar till kunskap och har hög kvalitet på material och presentation. Den humanistiska avhandlingen kännetecknas av att den vanligen utgår från ett ämne eller en sak (eng. *topic based*).⁸

Nick Peim lyfter också fram kunskapsskapandet som det centrala för den vetenskapliga avhandlingen, både i arbetsprocessen och det färdiga verket, och beskriver genrens utmärkande drag som en komplex dynamik mellan återskapande, nyskapande, utveckling, upprätthållande eller väckandet av intresse för ett ämne eller en fråga, kvalitet och fokus. En avhandling kan vara en plats där det nya, också det som möjligtvis är stötande och störande (eng. *disrupting and disturbing*), kan få växa.⁹ Samtidigt är det bara den examinerande institution¹⁰ som godkänner avhandlingen som kan rättfärdiga verkets existens. På ett plan är det den vetenskapliga genren som avgör vad som är en lämplig utformning för en avhandling. På ett högre plan är det

⁵ Karl Berglund, *Mordförpackningar. Omslag, titlar och kringmaterial till svenska pocketdeckare 1998–2011* (Uppsala: Skrifter utgivna av Avdelningen för litteratursociologi vid Litteraturvetenskapliga institutionen i Uppsala, 70, 2016).

⁶ Brian Paltridge och Sue Starfield, "Change and continuity in thesis and dissertation writing. The evolution of an academic genre", *Journal of English for Academic Purposes* 48 (2020), <https://doi.org/10.1016/j.jeap.2020.100910>.

⁷ Nick Sousanis, "Unflattening" (Diss., Harvard University, 2015).

⁸ Paltridge och Starfield, "Change and continuity", 12.

⁹ Nick Peim, "What is a thesis? Genre, ghosts and the archive", *Nordic Studies in Education* 30 (februari 2011), 226–237.

¹⁰ Med "institution" avses det organ som sätter reglerna vid skapandet och godkännandet av avhandlingen, alltså vanligen en kombination av den institution där doktoranden är anställd, av handledare och opponent eller annan examinerare, och sådana yttre faktorer som kan tänkas ha påverkan (till exempel idéer om sedvänjor vid ett högre ansett universitet).

enligt Peim inte dissertationsprocessen eller -ritualen som den godkännande institutionen övervakar – det de vakar över är själva genren.¹¹ På så vis blir avhandlingen en del av en initieringsrit, där den godkända doktorn en dag också kan bli en ”väktare”. Peim lyfter frågor om makt, tolkning och kunskapande som är för stora för att få plats i mitt arbete, men han visar också hur till synes omärkvärdiga konventioner kan visa något större. Citat och referenser i akademisk text kan visa hur, och att, författaren erkänner andras verk, och samtidigt erkänner författaren sig själv och sitt arbete genom att positionera sig själv i en existerande och accepterad diskurs. På ytan visar en korrekt citering trovärdighet och sanningsanspråk, på ett djupare plan är det en legitimering av författaren själv och dennas arbete.¹² Med andra ord: ”jag citerar, alltså finns *du*”, och ”jag citerar, alltså finns *jag*”.

1.4 Det teoretiska ramverket

I det här avsnittet presenterar jag de teorier som ligger till grund för min analys. De behandlade teorierna är paratext, retorisk genre med en introduktion till prototyp teori, samt stilistik.

1.4.1 Paratext

En *paratext* är något av de element som omger ett skrivet verk, men som inte är en del av själva innehållet. Gérard Genette jämför paratext med en tröskel till ett hus.¹³ Det är en plats där besökaren får lov att stanna en stund, för att fatta beslutet om hen ska stiga in (läsa boken) eller kliva ut (lämna boken oläst). Varje paratext har ett syfte – det finns ett budskap, en avsändare och en mottagare.¹⁴ Den paratext som är en del av den fysiska boken, såsom titeln, författarens tack eller de grafiska elementen på omslaget, kallas *peritexter*. Recensioner i en tidskrift och reklammaterial som skickas till säljare är kopplade till boken, men är inte på eller i själva objektet. Sådant material kallas för *epitext*. Till epitexterna hör också det vi ”vet” om författaren eller verket. Genette tar som exempel att Marcel Proust var jude och homosexuell, och den kunskapen påverkar vår läsning av åtminstone de delar av Prousts verk som kan tänkas ha koppling till tro eller sexualitet.¹⁵ I en avhandling skulle den typen av kunskapsepitext kunna vara saker vi ”vet” om den fakultet eller institution där doktoranden varit verksam. Den samlade kompetensen hos forskare i ett ämne vid ett visst universitet kan skilja sig från kompetensen

¹¹ Peim, ”What is a thesis?”, 228-229.

¹² Peim, ”What is a thesis?”, 235.

¹³ Gérard Genette, *Paratexts*, 2.

¹⁴ Genette, *Paratexts*, 73.

¹⁵ Genette, *Paratexts*, 8.

hos forskare i samma ämne vid ett annat universitet. Kunskap om den specifika forskningsinriktningen kan fungera som ett filter genom vilket vi läser, och den icke-insatta kommer således att uppfatta verkets paratexter annorlunda än den som är insatt i ämnet. I den här undersökningen är det peritexten som står i centrum, och det är det begrepp jag använder för att beskriva de texter och övriga tecken på och i boken som kan förmedla information och påverka läsarens förförståelse och tolkning av verket innan hen påbörjar läsningen av bokens innehåll.

Enligt Genette är titeln det paratextuella element som vänder sig till flest människor.¹⁶ Informationen i titeln behandlas, på olika sätt, förutom av verkets faktiska läsare också av till exempel bibliotekarier, förläggare, katalogiserare och arkivarier, handlare och recensenter, vilka kan sägas behöva titeln för att utföra en uppgift. Titeln når också den som råkar se boken där den ställts fram. Titelns främsta funktion är att underlätta identifiering av verket, beskriva dess innehåll samt locka till läsning.¹⁷ En bok kan ha flera titlar. Ett exempel är Voltaires verk *Zadig ou la destinée. Histoire orientale*, från 1748, där *Zadig* är titeln och namnet på verkets huvudkaraktär, (*ou* betyder eller,) *la destinée* är den alternativa titeln som antyder bokens tema, och *Histoire orientale* är en undertitel som indikerar verkets genre.¹⁸ Titelns beståndsdelar är inte lika lätta att klassificera i alla verk. Ett sätt att närma sig titelns egenskaper och funktioner är genom det som Genette kallar för tematiska och rematiska titlar.¹⁹ Tema och rema är en typ av satsbindning, men Genette lånar termerna för att dela upp titlar i sådana som beskriver vad verket handlar om (tematisk titel) och sådana som beskriver vad verket är (rematisk titel). Många titlar är tematiska, men en lyrikbok skulle kunna heta *Dikter* och vore i så fall rematisk. Genette är litteraturvetare, och skriver om litteratur på den franska marknaden. Våra traditioner är olika, och det som förväntas av en peritext på den svenska marknaden kan skilja sig från förväntningarna på en annan marknad. Ett exempel på det är baksidestexten, som för en svensk läsare är en självklar del av bokomslaget men som i Genettes verk inte har något eget kapitel. Däremot beskrivs något som Genette kallar för *Please-Insert*,²⁰ som är ett säljriktat blad med en läslockande synopsis och någon information om författaren – likt en typisk svensk baksidestext. I det här arbetet kommer bokens baksidestext att behandlas som en peritext.

¹⁶ Genette, *Paratexts*, 22.

¹⁷ Genette, *Paratexts*, 55–103.

¹⁸ Genette, *Paratexts*, 56–57.

¹⁹ Genette, *Paratexts*, 78–79.

²⁰ Genette, *Paratexts*, 104–116.

1.4.2 Genre

I en tid då den nya retoriken fokuserade på det enastående hävdade Edwin Black att retorikern är begränsad i sina val. Olika situationer kräver olika typer av retoriskt agerande, och agerandet bör vara lämpligt för just den situationstyp retorikern befinner sig i. Black formulerade tre grunder för retorisk genrekritik: 1) det finns ett begränsat antal situationer en retoriker kan befinna sig i, 2) det finns ett begränsat antal sätt retorikern kan agera på i sin situation och alltså 3) bör retorikern kunna se tillbaka på liknande situationer i historien för att finna tillgängliga och lämpliga medel för agerande. Bitzers välkända tankar om den retoriska situationen påverkades av och påverkade den retoriska genrekritikens utveckling.²¹ Både Bitzers och Blacks tankar tangerar Nick Peims beskrivning av hur genre avgör vad som är lämpligt, och hur historia och traditioner i sin tur påverkar genre.²²

Det sätt på vilket retoriker många gånger applicerar genre teori är att de studerar ett antal objekt för att bedöma om de gemensamma nämnarna skapar en genre. De gemensamma nämnarna kan bilda kriterier för genren. I avsnittet om tidigare forskning bekantade vi oss med Paltridge och Starfield. De anammar istället något de kallar genreprototyp. Prototypen är en idé om ett objekt som särskilt väl illustrerar hur ett verk inom genren ser ut, och som alla övriga verk kan sägas likna. Skillnaden verkar liten, men i det första fallet är nyckelordet kriterier, medan i det senare handlar det om likhet. I följande citat av Paltridge och Starfield kan beskrivningen av prototyp påminna om Platons idévärld.

According to prototype theory, people categorise objects according to an image they build in their mind of what it is that represents the object in question, in this case a doctoral thesis. [...] A text, thus, may contain features and characteristics which occur in many, but not necessarily every, instance of the text but still be a member of the particular genre category; that is, there will be a 'family resemblance' relation between the text and other instances of the genre.²³

1.4.3 Stilistik

Stilistik är ett forskningsområde inom lingvistik, och hör samman med den klassiska retorikens *elocutio*. Vi kan skilja mellan betydelse (lexikalisk), innebörd (tolkning) och mening (författarens avsikt).²⁴ När en retoriker letar efter budskapet i en text, avses vanligen innebörden eller meningen. I bästa fall sammanfaller de två. Peter Cassirer beskriver stil enligt följande citat.

²¹ Sonja Foss, *Rhetorical criticism. Exploration & practice* (Long Grove: Waveland Press, 2004), 194.

²² Peim, "What is a thesis?", 228-229.

²³ Paltridge och Starfield, "Change and continuity", 4.

²⁴ Peter Cassirer, *Stilistiken* (Ödåkra: Retorikförlaget, 2015), 25.

Stil definieras ofta som resultatet av vissa val. Dessa val kan röra fenomen på alla nivåer i språket, mellan olika perspektiv på företeelser, mellan olika strategier och olika hållning gentemot det man talar om och den man talar till eller mellan ord med mer eller mindre liknande betydelse, så kallade synonymer. Det vi kallar synonymer skiljer sig i allmänhet just på det stilistiska planet genom att de uttrycker olika attityder, värderingar, betoningar och perspektiv, det vill säga det vi kallar ordens stilnivå och stilvalör.²⁵

Det är dock inte bara synonymer som påverkar textens innehåll. Även syntax och grammatik påverkar. Vidare, så har en text både en form och ett innehåll, och det finns explicita och implicita formuleringar. En form kan visa eller antyda ett visst innehåll, men ett innehåll kan också implicit visa eller antyda ett djupare innehåll.²⁶ Inom retoriken kan stilanalys användas för att visa hur stil kan fungera som påverkansmedel.

1.5 Inför analysen – tillämpning av teori, avvägningar och tillvägagångssätt

Målet med min analys är att skapa en mångsidig bild av avhandlingens mest framträdande peritexter, och bedöma hur de samverkar för att kommunicera genretillhörighet och förmedla information om innehåll, läsoplevelse och målgrupp. Peritexterna är många, och en avgränsning är nödvändig. I arbetet fokuserar jag på verkets titel, avsändarens namn, spikbladet, baksidestexten, samt presenterar en möjlig tolkning av framsidan som helhet för två av verken. Avvägningarna presenteras i större detalj i de följande avsnitten.

1.5.1 Närläsning och hermeneutik – tillämpning av genre- och peritextteori

Tillvägagångssättet för analysen bygger på den hermeneutiska cirkeln, och teorierna för retorisk genre och peritext bildar grundkunskapen för tolkningen. För att bedöma vilka element som ska ingå i analysen, och på vilket sätt de ska behandlas, gör jag en närläsning och ställer mig frågan: vad finns här? Varje svar på en sådan fråga är en deltolkning. Under processen bildar deltolkningarna ett tolkningsmönster som efter ett tag blir till en helhetsförståelse för texten,²⁷ vilket i det här fallet ska bli en helhetsförståelse för peritexternas budskap.

Analysen har en kvantitativ del där jag studerar urvalets samtliga 19 verk med syftet att hitta gemensamma egenskaper och observera möjliga variationer. Fokus ligger på verkens titel. Den avvägningen är baserad på Genettes bedömning att titeln är den peritext som vänder sig till flest mottagare. Mitt val av egenskaper att analysera i titlarna är sådana egenskaper som ger

²⁵ Cassirer, *Stilistiken*, 18.

²⁶ Cassirer, *Stilistiken*, 123.

²⁷ Mats Alvesson och Kaj Sköldberg, *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod* (Lund: Studentlitteratur, 1994), 171–172.

information om verkets innehåll, och jag vill bedöma i vilken grad de beskriver innehållet. Valet av egenskaper kan placeras i en hermeneutisk cirkel, situerat i ett möte mellan närläsning (det som finns) och min kännedom om genreegenskaper (det som borde finnas), där det som ”borde” finnas främst är baserat på resultat från Paltridge och Starfields artikel om prototypiska egenskaper i vetenskaplig genre, alltså att avhandlingen uppvisar originalitet, bidrar till kunskap och har hög kvalitet på material och presentation.²⁸

Redovisningen av egenskaper i titlarna jag studerat presenteras i tabeller. Tabellens radetiketter är mina egna val av begrepp för att beskriva de egenskaper jag observerat i titlarna. En avhandling har många gånger en huvudtitel och en undertitel, vilket ofta inte skönlitteratur och populariserad faktalitteratur har. Egenskaper i de båda titlarna, och deras förhållande till varandra, verkar därför särskilt intressant att studera närmare. I detta fall har jag formulerat en skala för hur väl texten ger intrycket av att beskriva sitt innehåll. Därtill vill jag undersöka om titeln beskriver vad verket handlar om eller vad det är, med hjälp av Gérard Genettes begrepp rematisk och tematisk titel. Tillvägagångssätten presenteras närmare i analysen.

1.5.2 Stilbeskrivning

I den kvalitativa delen av undersökningen gör jag en djupare, stilfokuserad, analys av två av verken. Jag har valt två verk skrivna på svenska. De är utvalda på basis av en internetsökning på verkens namn, med syfte att hitta de avhandlingar som verkar ha fått störst spridning. Relevanta sökträffar var exempelvis marknadsplatser (bokhandel), bibliotek, föreläsningar och recensioner. Fokus i den kvalitativa analysen ligger på baksidestexten. Baksidestexten är en längre text, och med verktyg från stilistiken vill jag tolka peritexten med fokus på språklig nyans, ord- och grammatikval, stilsamband och flertydighet.

Stilistik lämpar sig bra i en hermeneutiskt grundad analys, med det förbehållet att i avvägningen mellan författarens intention och textens innehåll är det texten som har företräde. Peter Cassirer erbjuder flera modeller för att analysera en text. Fokus i det här arbetet är på nyckelbegreppen genre, förmedling av innehåll och läsupplevelse, och de begreppen fungerar som det filter genom vilket jag läser materialet. Alla språkliga funktioner blir då inte relevanta, så den modell jag valt är en där texten bryts ner stycke för stycke eller mening för mening.²⁹ Tillvägagångssättet fungerar som en dekonstruktiv närläsning av just det stycket och en tolkning av språket däri på flera nivåer samtidigt. Iakttagelser från närläsningen ska i Cassirers

²⁸ Paltridge och Starfield, ”Change and continuity”.

²⁹ Cassirer, *Stilistiken*, 198-201.

modell resultera i en stilbeskrivning.³⁰ Läsningen har jag gjort i omgångar och jag bearbetar min analys­text därefter, så i redovisningen av iakttagelser kommer jag att syfta både framåt och bakåt för att peka på sammanhang och återkommande språkliga markörer i texten. I stilbeskrivningen ingår en beräkning av textens läsbarhetsindex, LIX, som beräknas som summan av genomsnittet av antalet ord per mening och procentandelen ord med fler än sex bokstäver. Ju högre LIX-värde, desto svårare är texten att läsa. LIX tar inte hänsyn till textens innehåll, ordens morfologi³¹, eller meningsbyggnad, men är ett sätt att bilda sig en uppfattning om hur svår en text kan vara att läsa.³² Kärnan i stilbeskrivningen lyfts åter fram i en värdering av verkets peritexter som helhet under rubrikerna *Värdering*.

1.5.3 Visuell retorik

Eftersom analysobjekten är bokomslag är den visuella retoriken väsentlig. Jag presenterar i den kvalitativa analysen en översiktlig tolkning av framsidan som helhet. Den semiotiska analysen av bild och form på verkens framsida följer den modell för att studera manifest och latent retorik i bild som presenteras i Mral, Gelang och Bröms,³³ bearbetad för löpande text. Ett budskap i bildens manifesta retorik framstår som tydligt även vid en snabb blick på bilden, medan det latent budskapet är mer dolt eller subtilt och kräver mer tid för betraktaren att uppfatta.³⁴

I analysen av verkens framsida ingår följande teckenbegrepp. Det *ikoniska* tecknet liknar något, såsom ett porträtt liknar den person som avbildats. Ett exempel på det *symboliska* tecknet är en trafikskylt. Symbolen på skylten betyder något, men betraktaren måste ha fått förklarat för sig vad det betyder för att förstå. Ett *indexikalt* tecken antyder en orsaksförbindelse, såsom en bild på ett fotspår kan visa att någon passerat, utan att avbilda den personen.³⁵

1.5.4 Beträktarperspektivet

Det är viktigt att notera att jag inte har läst själva innehållet i avhandlingarna. Peritexterna är lästa på tröskeln, utan avsikt att stiga in, då de är de ”glasögon” genom vilka jag vill studera

³⁰ Cassirer, *Stilistiken*, 209–212.

³¹ ”Sverige” har fler än sex bokstäver, och får därmed lika många poäng i LIX som ”identitetskonstruktion” eller ”digitaliseringsprocesser”. De två senare orden är sammansatta av flera lexikala och grammatiska beståndsdelar (morfem), och borde därför vara mer svårlästa än ”Sverige”.

³² Cassirer, *Stilistiken*, 91.

³³ Brigitte Mral, Marie Gelang och Emelie Bröms, *Kritisk retorikanalys. Text, bild, actio* (Ödåkra: Retorikförlaget, 2016), 103–108.

³⁴ Mral, Gelang och Bröms, *Kritisk retorikanalys*, 85; 105.

³⁵ Ikoniskt, symboliskt och indexikalt tecken, enligt Jens E. Kjeldsen, *Retorik idag* (Lund: Studentlitteratur, 2008), 284–286.

verken. En diskrepans mellan innehåll och peritext kan ha uppstått i det fall att någon annan än författaren varit den som formgivit omslaget. I övrigt kan information i peritexten vara missvisande, medvetet flertydig eller vag, eller vara riktad enbart till den som har goda kunskaper i avhandlingens ämne.

1.6 Material

I mitt val av analysobjekt bedömde jag att tio till tjugo avhandlingar kunde vara ett lämpligt antal att behandla inom ramarna för den tid och omfattning som är tänkt för ett kandidatarbete. Den andra bedömningen jag gjorde var att böckerna skulle vara tillgängliga i tryckt format. Valet att enbart inkludera verk som var tillgängliga i tryckt form baserar sig på att vissa elektroniska publikationer inte har samma omslag som den fysiska boken, samt att det är möjligt att författarens formgivningsval för bokens mått, papperskvalitet eller liknande materiella parametrar skulle kunna ha betydelse för betraktarens tolkning av omslaget. I urvalet av analysobjekt utgick jag från en databassökning över alla doktorsavhandlingar från Fakulteten för humaniora och teologi vid Lunds universitet, publicerade år 2019.³⁶ Det totala antalet avhandlingar i det första urvalet var 30 stycken. För att göra urvalet mindre, har jag valt bort avhandlingar inom utbildningsvetenskaper. Utbildningsvetenskaper är ett relativt ungt ämne, och tillhör vid flera universitet inte fakulteten för humaniora. Även teologiämnet har vid många universitet en egen fakultet. Därför har jag valt bort sådana verk som enligt Deweys decimalklassificering (bibliotekens klassificeringsverktyg) kategoriserats som helt och hållet teologiska verk. De avhandlingar inom teologiämnet som klassificerats under språkforskning, samhällsfrågor eller konst ingår i urvalet. Bland de återstående 25 verken, ingår i analysen de 19 verk som fanns tillgängliga för utlån på HT-biblioteken vid Lunds universitet vid besök den 18 november eller den 26 november 2020. Samtliga verk redovisas under egen rubrik i käll- och litteraturförteckningen. Bilder på deras omslag finns i bilaga 1.

³⁶ *Lund University Publications*, Lund University Libraries, lup.lub.lu.se.

2 ANALYS

I analysens första del presenteras några av de peritexter som finns på avhandlingens omslag. Avsändarens namn, avhandlingens spikblad och verkets titel analyseras och diskuteras i högre detalj. I den andra delen studeras två verk närmare. Analysen i del två belyser stil i baksides-texten samt erbjuder en tolkning av intrycket från framsidan som helhet. De två kvalitativa analyserna avslutas med en fördjupande värdering av peritexterna. Resultaten presenteras och diskuteras löpande.

2.1 Peritexterna

På avhandlingens framsida finns vanligen en titel och författarens namn. Andra förekommande element är bokförlagets namn, institutionen där författaren varit verksam, namnet på den serie som verket är en del av, universitets officiella sigill, och en bild eller annat icke-textuellt visuellt element. På bokens rygg framgår verkets titel och författarens namn, för att dessa ska vara synliga när boken står i en bokhylla. Alla dessa element är peritexter, med olika funktioner. Peritexter innanför bokens pärmar kan vara ett författartack eller tillägnande, författarpresentation eller fotografi, något av författaren utvalt citat, innehållsförteckningen, eller ett förord.

2.1.1 Avsändarens namn

En avhandling ges ut under författarens eget namn. I skönlitteratur är det inte ovanligt med pseudonym, och i den äldre (antika och medeltida) litteraturen finns verk där vi inte alls känner till författarens namn.³⁷ I urvalet av avhandlingar finns författarens namn angivet på framsidan av samtliga verk, men på ett av verken är namnet placerat på ett sådant ställe att bibliotekets klisterlapp med streckkod döljer det. På tolv av verken står författarens namn skrivet under verkets titel, på sju verk ovanför titeln. Alla författarnamn har en mindre textstorlek än vad titeln har. En möjlig anledning kan vara att en avhandling är många gånger det första stora verk författaren producerat, och det är sannolikt att hen inte ännu är ett känt namn inom disciplinen.³⁸ En annan möjlighet är *decorum* – om det för genren är vanligt att författaren inte förväntas eller inte bör framhäva sig själv. Ett stort ansvar för avhandlingens tillkomst har också det lärosäte

³⁷ Genette, *Paratexts*, 37.

³⁸ Jfr detektivromaner, på vilkas omslag författarnamnet är mycket tydligt framträdande, där en önskan att läsa en viss författare kan vara en viktigare parameter i valet av läsning än vad bokens handling utgör – så pass ofta att Berglund i sin slutsats vågar hävda att författaren ”är” texten. Berglund, *Mordförpackningar*, 45–48; 181.

där doktoranden varit verksam, eller det förlag som ger ut boken. På 13 av de 19 verken framgår det på framsidan vid vilken institution verket är utgivet. I fyra av de 13 fallen är författarens namn större än institutionens, i nio fall är de lika. På fyra verk syns institutionens namn enbart i nederkant av baksidan, varav i ett står Lunds universitet angivet på framsidan. Av de två verk som är utgivna på annat förlag än de som har avtal med fakulteten, framgår förlagets namn på framsidan på det ena, medan på det andra visas bara författarens namn och verkets titel. Institution eller fakultet framgår alltid i kolofonen³⁹.

På avhandlingen är verkets avsändare inte entydigt densamma som verkets författare, då institutionens namn på många omslag framträder lika tydligt som författarens namn. Författaren är sannolikt inte ännu ett välkänt namn inom disciplinen, vilket gör det viktigare att utforma de övriga peritexterna så att de på bästa sätt kan bidra till att verket når ut.

2.1.2 Spikbladet – inbjudan eller äkthetsintyg

En för avhandlingen utmärkande peritext är spikbladet, se bilaga 2. Intill försättsbladet finns ett papper, ofta med ett mindre yttermått än bokens övriga blad. På bladets framsida står avhandlingens titel, författare, universitetets sigill, och en text som på svenska lyder som följer.

Akademisk avhandling som för avläggande av [namn på examen, i det här fallet filosofie doktorexamen] vid [fakultetens namn] vid [universitetets namn] kommer att offentligen försvaras i [lokal, veckodag] den [datum, klockslag].

På baksidan finns något som liknar en blankett med avhandlingens *abstract*, den examinerande organisationen och verkets serie eller förlag, sidantal, ISBN, författarens namn, verkets titel, nyckelord, och författarens underskrift för tillåtelse åt alla källor att fritt distribuera *abstractet*.

Samtliga spikblad i urvalet har liknande uppbyggnad. Formgivningen är enkel, men språket har hög stil. Formuleringarna ”offentligen försvaras” och ”avläggande av examen” verkar genom sin grammatik gammalmodiga och ger ett högtidligt intryck. Satsen ”kommer att offentligen försvaras [...] klockan [...]” är som ett konstaterande – det uttrycker inte att just jag är inbjuden, även om jag vet vid vilken tidpunkt händelsen äger rum. Bladet är fastlimmat, och finns kvar att läsas långt efter disputationen.⁴⁰ Likartad utformning, ett högtidligt språk och att

³⁹ Den sida, i avhandlingar mitt emot titelsidan, där verkets bibliografiska uppgifter framgår.

⁴⁰ Kravet från HT-fakulteterna är att doktoranden måste trycka minst 100 exemplar av verket, samt att minst 60 spikblad ska lämnas på institutionen. Det är alltså inte säkert att alla 100 (eller fler) exemplar har ett spikblad: Humanistiska och teologiska fakulteterna, ”Disputationsrutiner 2020”, Lunds universitet, besökt 29/12 2020, https://www.ht.lu.se/fileadmin/user_upload/ht/dokument/Utbildning/doktorand/Disputationsrutiner_2020.pdf.

bladet är en permanent del av boken, förstärkt av den blankettliknande baksidan, gör att spikbladet framför allt verkar fungera som ett äkthetsintyg. Ett löst papper skulle kunna förändra mottagarens tolkning av avsikten med meddelandet. Det lösa pappret kan påminna mottagaren om att det faktiskt är någon, som med avsikt, har placerat pappret tillsammans med boken, och på så vis framträder budskapet tydligare när det separeras från boken.

Ett av avhandlingens kännetecken är spikbladet, som är en peritext som kan fungera som ett äkthetsintyg. Intyget kan understryka objektets (bokens) funktion som ett tecken på ett godkänt slutförande av den viktiga akademiska ritual som doktorandprocessen är.

2.1.3 Titelns egenskaper

Titelns främsta funktion är att underlätta identifiering av verket, beskriva dess innehåll samt locka till läsning,⁴¹ och är det paratextuella element som vänder sig till flest människor.

Tabell 1, på följande sida, är en sammanställning av egenskaper hos titlarna för avhandlingarna i urvalet. Ett kryss innebär att verket i fråga har den egenskapen som nämns i radetiketten. Ett ämnesspecifikt begrepp är ett ord som signalerar vilket ämnet för avhandlingen är och är tillräckligt specifikt för att signalera att det är just ett ämnesbegrepp och inte ett ord i vardagligt språk. Tolkningen utgår från ett perspektiv där betraktaren inte är insatt i forskningen, och att det kan finnas tecken som tolkas annorlunda av den som har goda kunskaper i ämnet. Vissa till synes vardagliga formuleringar kan för en insatt ha en stark ämneskoppling. En stark koppling, från en utomståendes synvinkel, har till exempel följande ord eller fraser från urvalets titlar: *Semiotic resources; The literary construction;* och *Satsradning*. En svag koppling har sådana titlar som indikerar avhandlingens ämne, men språket är mindre ämnesspecifikt, såsom i titlarna *Muslimska kvinnors mobilitet* och *Folkbildning för delaktighet*. De titlar som inte fått en markering för ämnesspecifikt begrepp är sådana som bör vara fullt begripliga för de flesta, såsom titeln *What's in a dialogue?*. Den metodförklarande titeln nämner ett perspektiv eller en metod som används i avhandlingen, såsom begreppen *comparative, contrastive study, empirisk belysning*. En genreschablon är ett explicit uttryck för att verket är en vetenskaplig text. Schabloner i urvalets titlar är studie, perspektiv, diskurs och teoretisk. Andra genreschabloner, som inte förekommer i urvalet, skulle kunna vara avhandling, analys, kapp, metodologisk och vetenskaplig. Längst till höger i tabellen anges urvalets medeltal för antal ord i meningen, samt den procentandel av titlarna i urvalet som innehar den egenskap som anges i radetiketten.

⁴¹ Genette, *Paratexts*, 55–103.

	Ackfeldt	Bobrowicz	Collberg	Dobrelowska	Helsing	Jakku	Lee-Morrison	Malin	Müller	Møller-Olsen	Ohlsson Dahlaquist	Pejkovic	Pöhlvere	Smidfelt	Taubler	van Epps	Venuschko-Kalovich	Werkmäster	Wiszneg	Medeltal	Andel (%)
Antal ord i titel	7	4	3	7	6	3	5	6	2	5	3	6	4	16	10	12	3	3	6	5,8	
Undertitel		x	x		x	x	x	x	x	x	x	x	x		x		x		x		74
Ord i undertitel		8	6		12	8	7	9	10	9	10	7	8		8		12		8		8,7
Ord i titel, totalt	7	12	9	7	18	11	12	15	12	14	13	13	12	16	18	12	15		14		13
Ämnesspecifika begrepp stark koppling	x		x	x	x				x	x		x		x	x	x	x		x		63
Ämnesspecifika begrepp svag koppling						x	x				x							x			21
Metodförklarande titel		x	x						x												16
Genreschablon i titel		x	x		x			x	x		x			x		x					42

Tabell 1. Beräkning av antalet ord i titel, samt titelns innehållsförmedlande egenskaper

Den typiska titeln innehåller ämnesspecifika begrepp, ofta med stark ämneskoppling, vars syfte är att specificera vilket forskningsämnet är, hur det avgränsas och hur det behandlas i avhandlingen. Det är möjligt att de titlar som enligt en insatt betraktare har stark ämneskoppling är fler. Nära hälften av titlarna (47 %) signalerar explicit sin genretillhörighet. Av 19 verk har 14 en undertitel. De längsta huvudtitlarna har i allmänhet de verk som saknar undertitel. I alla utom ett fall är undertiteln längre än huvudtiteln.

2.1.4 Titeln beskrivandenivå

Förhållandet mellan huvud- och undertitel är ofta sådant att huvudtiteln är centrerat kring ett substantiv – tinget som avhandlingen behandlar, eller ett ting som anknyter till avhandlingens tema – och undertiteln beskriver temat eller specificerar det ytterligare. För att vidare undersöka hur huvudtitel och undertitel förhåller sig till varandra, bedömer jag nivån för hur beskrivande titeln är i en femgradig skala. En högre siffra anger en högre, alltså mer beskrivande, nivå.

Nivå 1: Sats som på sin höjd antyder temat för verket, ofta en retorisk figur. Exempel: *Permeable Islands*, på temat adverbialsatser (grammatik).

Nivå 2: Sats som på ett mer direkt vis antyder temat. Exempel: *Cells in Culture, Cells in Suspence*, på temat fetala stamceller i etnologisk forskning.

Nivå 3: Sats som tydligt beskriver temat – vad studeras. Exempel: *Compilation and translation*.

Nivå 4: Sats som beskriver temat, samt antyder arbetets perspektiv eller innehåller genreschablon.

Nivå 5: Sats som beskriver temat, arbetets perspektiv samt innehåller genreschablon.

I pivåtabeln på följande sida läses huvudtiteln beskrivandenivå på y-axeln, undertiteln dito på x-axeln. Inga undertitlar låg på nivå 1 eller 2, därför saknas siffrorna i kolumnetiketterna.

Klustret visar att de flesta titlar hamnade på beskrivandenivå 2–4 , alltså att de beskriver, eller i någon mån beskriver, ämnet för avhandlingen, och i någon mån även ger information om perspektiv eller har en genreschablon. Det finns ingen indikation om att en vag huvudtitel skulle kompenseras av en extra tydlig undertitel. Endast ett verk har en titel som jag bedömt som något otydlig: *Reasons and normativity* (ingen undertitel). Titeln kopplar tydligt till filosofiämnet och det finns även en handbok i *Oxford Handbooks*-serien med samma namn. Jag placerar titeln på nivå 2 då begreppen är så breda att jag som utomstående endast får en vag uppfattning om vad avhandlingen behandlar. Det enda verk som hade en längre huvudtitel än undertitel är också det enda vars huvudtitel är på en högre beskrivandenivå än sin undertitel, *Visualizing the vir bonus in Charles Dicken’s scenes of persuasion. The rhetoric of pity, sentiment, fact, and debt.*

Nivå	Undertitel					
Titel	Saknar undertitel	3	4	5	Totalt	
1		1	1		2	
2		1	2	2	1	6
3		2	3	3		8
4		1	1			2
5		1				1
Totalt		5	7	6	1	19

Tabell 2. Pivåtabell med klusterfördelning för titlarnas i urvalet beskrivandenivå

Tabell 2 visar att de flesta titlar beskriver verket i hög eller relativt hög grad, vilket bryter mot Genettes iakttagelse av skönlitterära titlar: ”The less it betrays of the contents, the better it is”.⁴²

2.1.5 Titeln, tema och rema – hur titeln förmedlar vad verket handlar om eller är

För att vidare analysera hur titeln förmedlar information om vad verket är, kan vi diskutera dess tematiska och rematiska egenskaper, alltså hur titeln kommunicerar vad verket handlar om eller vad verket är. Resultatet presenteras i *tabell 3* på följande sida. Bland de avhandlingar som enbart har en huvudtitel finns ingen betydande skillnad i antalet avhandlingar som har en tematisk eller en rematisk titel. Bland dem som även har en undertitel är det något fler verk som har två tematiska titlar än sådana som har tematisk huvudtitel och rematisk undertitel. Förhållandet är dock inte satsbindande. Alltså, tema+rema för huvud- och undertitel är inte sådant att undertitelns rema bygger på temat från huvudtiteln. Samtliga undertitlar i urvalet kommunicerar en beskrivning som inte är beroende av innehållet i huvudtiteln, även om de två tillsammans ger

⁴² Genette, *Paratexts*, 92.

mer information än de gör var och en för sig. Ett av verken har en tematisk huvudtitel och en tematisk undertitel, och det är samma titel som avviker från mönstret även tidigare: *Visualizing the vir bonus* [...]. Den titel som faller under både tema+rema och rema+rema, och i så fall skulle vara den enda tematiska i både huvud- och undertitel, är *Portraits of automated facial recognition. On machinic ways of seeing the face*. Beroende på tolkning kan avhandlingen handla om de porträtt som ansiktsgenkänning skapar (tema), eller så utgör arbetet självt ett porträtt (rema). Det senare är möjligt eftersom avhandlingen rör ämnet konsthistoria och visuella studier. Det kan också vara en medveten flertydighet. Det finns två engelska titlar i urvalet som börjar med ordet *on*. Det antyder en början på satsen som kunde vara *perspectives on ... , studies on ...*, och fyller därmed en tematisk funktion.

	Ackfeldt	Bobrowicz	Collberg	Debreloska	Helsing	Jakku	Lee-Morrison	Malin	Müller	Møller-Olsen	Ohlsson Dahquist	Pelkovic	Pöldvere	Smidfelt	Taubler	van Epps	Vetushko-Kalevich	Werkmäster	Wisznieg	Totalt	
tema	x			x										x				x			3
rema														x		x					2
tema-tema			x		x	x				x		x					x		x		7
tema-rema		x					(x)	x	x		x		x								5(6)
rema-tema															x						1
rema-rema							(x)														(1)

Tabell 3. Tematiska och tematiska titlar

Även om några helt tematiska titlar förekommer i urvalet, så är den tematiska titeln det vanliga. Det kan vara intressant att notera att fler än hälften av verken med undertitel är tematiska i båda sina titlar. Resultaten från *tabell 1–3* tyder på att en prototypisk titel för genren har en huvudtitel och en längre och mer beskrivande undertitel. Titeln är informationstät och sakfokuserad, och ämnet är i titeln viktigare än metoden. Från avsnitt 2.1.1 får vi även med oss att ämnet framställs som viktigare än verkets författare. Titeln bör vara till stor hjälp för betraktaren att förstå vad verket behandlar, även för den som inte planerar att läsa boken.

Gérard Genette beskriver en av titelns funktioner som något som ger uppslag till ett samtalsämne: ”For if the text is an object to be read, the title (like, moreover, the name of the author) is an object to be circulated – or, if you prefer, a subject of conversation”.⁴³ Det borde gälla även doktorsavhandlingens titlar enligt resultaten från den kvantitativa delen av analysen.

⁴³ Genette, *Paratexts*, 75.

För att svara på frågorna om läsoplevelse och möjlig målgrupp ska jag i analysens följande del göra en kvalitativ studie av två verk ur urvalet. Jag behandlar verkens baksidestext med hjälp av en stilanalys, och erbjuder en tolkning av verkens framsida.

2.2 En tolkning av omslaget till Victor Malms *Är det detta som kallas postmodernism?*

Victor Malms *Är det detta som kallas postmodernism? En studie i Katarina Frostenssons och Stig Larssons diktning* är en av de avhandlingar som sticker ut ur mängden. Framsidans yttermått är mindre än de övriga verkens mått, och boken är tjockare. Bokbindningen är danskt band (mjuk pärm med flikar), både limmad och trådbunden. Titeln är däremot typisk för urvalet. Verket har en huvudtitel och en undertitel, och titeln innehåller både genreschablon och en retorisk figur (retorisk fråga: intresseväckande eller inbjudande funktion).

2.2.1 Baksidestexten – en närläsning med fokus på stil

Postmodernism.

Baksidestextens första ord står skrivet i fetstil, men punkten signalerar att ordet inte är en rubrik. Punkten inbjuder till en paus, som för att säga: Postmodernism. *Smaka på ordet.* Det är *det* det här kommer att handla om.

Termen kom i svang i Sverige någon gång på 1980-talet,

”Svang”⁴⁴ är ett något ovanligt uttryck, och är visst något som postmodernism kommer i, även om det vanligtvis är rykten som kommer i svang (kollokation⁴⁵). En webbsökning visar att orden ”postmodernism” + ”svang” förekommer tillsammans även i andra texter. Postmodernism kom i svang i ett kulturreportage i Sveriges radio år 2011,⁴⁶ i den katolska kulturtidskriften *Signum* 2004,⁴⁷ i en essä i OBS år 2009,⁴⁸ och i en sommarkrönika av Svante Nordin, professor i idéhistoria, år 2019.⁴⁹ Texten inleds alltså med ett uttryck som för vissa läsare kan vara obekant, men nog inte helt obegripligt i sitt sammanhang. Ett stort och varierat ordförråd kan tolkas som ett tecken

⁴⁴ SAOL, u.o. ”svang”, besökt 29/12 2020, <https://svenska.se/tre/?sok=svang&pz=1>.

⁴⁵ En kollokation är ord som mycket ofta kombineras. Cassirer exemplifierar med ordet *boliner*, som nära nog alltid förekommer tillsammans med ordet *lösa*, som i *lösa boliner*. Cassirer, *Stilistiken*, 133.

⁴⁶ Kulturreportaget i P1, ”Klassiska kulturbråk. Postmodernismens intåg i Sverige”, *Sveriges Radio*, 9/8 2011, besökt 29/12 2020, <https://sverigesradio.se/artikel/4637519>.

⁴⁷ Jayne Svenungsson, ”Postmodern teologi”, *Signum. Katolsk orientering om kyrka, kultur, samhälle* 20, nr 9 (januari 2004): 9–14.

⁴⁸ OBS i P1, ”Till modernismens lov”, *Sveriges Radio*, 1/9 2009, besökt 29/12 2020, <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?artikel=3070122>.

⁴⁹ Svante Nordin, ”Tre former av politisk och vetenskaplig korrekthet inom akademien”, *Academic Rights Watch*, 30/8 2019, besökt 29/12 2020, <https://academicrightswatch.se/?p=3831>.

på bildning, och att skriva som andra kulturskribenter är ett sätt att ta plats i deras samtal och genre.”.

då kontinentala filosofiska och estetiska strömningar plötsligt och oförutsett sköljde in över landet och fick bäring på den samtida debatten.

En figurtät mening. ”Strömningar sköljer in” är en metafor av arketyper vatten (vattnets rörelser). Tenoren är att en idé (*vehicle*: strömning) i ganska hastig takt spreds (*vehicle*: sköljde in). Metaforen baserar sig på att om postmodernism skulle skölja över oss som en våg, hade det varit en omöjlighet att värja sig för det. Något som sköljer in kommer också att dra sig tillbaka, och det sköljer ofta också ut något annat. Tidvatten är något naturligt som kommer och går och vi kan kanske rycka på axlarna – för snart kommer väl någon ny våg – men ”plötsligt och oförutsett” (*hopning*) i samma mening tyder på att företeelsen snarare kom som en tsunami, och en sådan kan föra med sig förändringar vi får leva med länge. Metaforen ger då intrycket av att postmodernismens intåg var något revolutionerande. Användning av metaforer är ett vanligt förekommande grepp för att popularisera vetenskap.⁵⁰

Men hur relevant är egentligen begreppet för perioden som helhet?

Det lilla ordet ”egentligen” kan fungera som ett attityd-adverbial⁵¹ för att visa att författaren är tveksam till att begreppet skulle ha någon relevans, men i kontexten blir det flertydigt. Retoriska frågor uppmanar till paus, och är antingen ett utrymme för publiken att ge ett eget svar, eller för att upptäcka att de inte har svaret. ”Egentligen” kan visa att det finns två möjliga svar – antingen att begreppet inte alls är relevant, eller att det verkligen är mycket relevant, och vi ska bli intresserade av att veta vilket av alternativen författaren avser. Vilken betoning som läggs på ”hur” skulle kunna ha betydelse. Om frågeformen syftar till att få texten att efterlikna ett samtal är även det en teknik som förekommer i populärvetenskaplig text.⁵²

I sin avhandling Är det detta som kallas postmodernism? utforskar Victor Malm

Texten är skriven ur ett tredjepersonsperspektiv, vilket ger intrycket av att någon annan än författaren skrivit baksidestexten. Det är inte en recension, då perspektivet inte är kritiserande – möjligen liknar det ett presenterande utdrag ur en recension. ”Malm” nämns tre gånger i texten. Det hade inte varit nödvändigt. Formuleringen ”i avhandlingen utforskas” hade varit tillräcklig, men det är ”sin avhandling” och *Malm* som utforskar, vilket kan fungera stärkande för Malms personliga varumärke. Det är Victor

⁵⁰ Torsten Thurén, *Populärvetenskapens retorik. Inte bara att förenkla* (Stockholm: Liber, 2000), 42–77.

⁵¹ Hjälpord som avslöjar skribentens attityd till ämnet. Cassirer, *Stilistiken*, 126.

⁵² Thurén, *Populärvetenskapens retorik*, 131–150.

Malms utforskande resa vi följer, och det ska vara av betydelse att vi väljer att läsa just Malm framför en bok om samma ämne skriven av någon annan.

det märkliga ordet som tycks betyda olika saker varje gång det används.

”Tycks” signalerar en tvekan. Implicit ställs vi frågan om *du* verkligen vet, om *folk* vet, vad postmodernism betyder, trots att begreppet diskuteras. Genom att i ett senare stycke föreslå en till synes oansenlig ändelseförändring, visar författaren att han har kunskapen. *Jag* vet ”vad postmodernism är eller egentligen borde vara”. Det signalerar en vänlig, men lite faderlig, stil – det är okej om läsaren inte förstår, för det gör inte ens de som pratar om det. Men Malm förstår, och han ska hjälpa läsaren.

Samtidigt är boken en studie av två svenska poeter som vid flera tillfällen har kallats för just postmodernister – Katarina Frostenson och Stig Larsson –

Boken föregår studien. Alltså är det här främst en bok, med ett innehåll, som är tänkt att bli läst – som en bok, som underhållning och för bildning.

en karakterisering som, menar författaren, delvis leder fel.

Inledningen är över, och språket ändrar karaktär för att något mer passa den vetenskapliga genren. Genom det här uttrycket kan vi förvänta oss att Malm ska argumentera för en tes. Det inflikade ”menar författaren” fungerar delvis garderande. Utan inflikningen skulle författaren göra anspråk på att ha (den enda) sanningen, men uttryckt så här finns en öppenhet för olika perspektiv, vilket kan vara mer lämpligt i en vetenskaplig text.

Det är inte litteraturen i sig som är postmodern, utan snarare de stora sociokulturella förändringar som litteraturen genomgick under andra hälften av 1900-talet.

Språket har hittills varit relativt okomplicerat. Textens läsbarhetsindex är 58, vilket är normalt för en facktext.⁵³ De svåraste begreppen för en icke-akademiker kan tänkas vara just ”postmodernism” (och om läsaren inte alls vet vad det kan betyda så finner jag det mycket osannolikt att hen skulle vara intresserad av Malms bok), och det sammansatta ordet ”sociokulturell”. Men den här meningen är något svårsmält. Den är komplicerad i och med att både ”som” och ”litteraturen” förekommer två gånger. Texten har lämnat den mer populärvetenskapliga stilen nu, och går härmed in i ett mer akademiskt språk, vilket också nästa stycke visar.

Som ett alternativ till termen föreslår Malm den amerikanske litteraturvetaren Fredric Jamesons begrepp ’postmodernitet’, ett ord som betonar rörelser i tiden hellre än estetiska ideal.

Malm tar plats i det pågående kultur- eller vetenskaps-samtalet genom att hänvisa till tidigare forskning. Ordval som ”alternativ”, ”föreslår” och det tidigare ”menar Malm” är tecken på en sorts försiktighet, där forskaren

⁵³ Marcus Österberg, ”Textanalys som kvantitativ studie av läsbarhet”, *Webbstrategi för alla*, 19/6 2017, besökt 29/12 2020, <https://webbstrategiforalla.se/textanalys/>.

respekterar andras perspektiv, men vill med sitt arbete erbjuda andra sätt att se på saker. Vi får presenterat för oss att det är skillnad mellan postmodernism och postmodernitet, och kan därmed ana att vissa delar av den här boken nog inte är helt lättlästa om en sådan ändelseförändring har en central betydelse i avhandlingen.

Genom läsningar av Frostenson och Larsson avhandlar Malm också

Vi förväntar oss av en vetenskaplig text att den ska ge oss sanningen. Kanske inte den enda, hela och rätta sanningen, men det får inte finnas lögner och ogrundat tyckande. *Akribi* är vetenskaplig noggrannhet, och berör exempelvis hur citeringar bör utformas, men gäller även noggrannhet i hur information behandlas och slutsatser dras. Andra avhandlingar uttrycker sig försiktigt i sina beskrivningar av vad författaren har undersökt och uppnått, vilket vi ska se i analysen av nästa avhandling, medan det finns en genomgående utmanande ton i Malms text. ”Avhandla” betyder enligt SO 2009 att behandla, vilket framstår som neutralt, men det äldre arvet i ordets betydelse finns där, vilket vi kan läsa om i SAOB från 1898: ”fullständigt verkställa, uträtta, avsluta”.⁵⁴

frågor om modernismen som ideologi, poesins plats och funktion i en postmodern verklighet, dåliga dikter, mimologi, bildstormande, litteraturens slut, kitsch-

En spänning byggs upp i upprädningsavhandlingen av ämnen som ska avhandlas. Spänningen ligger i både form och innehåll. Några av begreppen borde vara bekanta, eller att deras innebörd framgår av sammanhanget, andra kanske är något helt nytt. Kontexten visar att vi rör oss inom fält som ligger i tiden, att det är ämnen där det finns värderingar och (kanske infekterat) tyckande. Formens spänning ligger i en stegringslik rytm. De första begreppen är nästan fullständiga satser, som övergår till ett listande av enskilda begrepp, för att ge illusionen av att det går snabbare och snabbare. Texten avslutas med ett tankestreck, som för att abrupt avbryta och övergå i det förlösande ...

...”och vad postmodernism är eller egentligen borde vara.”

Svaret får vi inte. Löftet som avges är stort om vi tolkar det som att boken erbjuder oss det enda och rätta svaret på vad postmodernism är, men explicit står det att Malm avhandlar ”frågor [...] om vad postmodernism [...] borde vara” (min kursivering). Beroende på hur läsaren tolkar objektsdelarna – är det ”Frågor om modernismen som ideologi” + ”poesins plats” + [...] + ”vad postmodernism borde vara”, eller är det ”Frågor om modernismen som ideologi” + ”frågor om

⁵⁴ SAOB, u.o. ”avhandla”, besökt 29/12 2020, <https://svenska.se/tre/?sok=avhandla&pz=>.

poesins plats” + [...] + ”frågor om vad postmodernism borde vara”? Det här är ett exempel på flertydighet i syntax. Betydelsen i varje enskilt ord borde vara entydig, medan ordens placering i meningen gör att den kan tolkas på fler sätt. Även i tolkningen att det är *frågor* om vad postmodernism är som behandlas, så är avståndet långt mellan satsens början och slut. På vägen kan läsaren glömma bort ordalydelsen i meningens början, vilket kan ge intrycket att läsaren lovas ett svar. Här finns också attitydadverbialt ”egentligen” och det modala hjälpverbet ”borde”. Ett modalt hjälpverb är något som påverkar innebörden i verbet som följer, i det här fallet kan det antyda att det finns ett rätt svar på frågan, eller att det finns någon som tycker att det finns ett rätt svar. Om det finns en genrekonvention i att författaren förväntas vara försiktig i sina uttryck för vad denna har uppnått, vad arbetets resultat är och vad resultaten betyder, kan uttrycken i Malms baksidestext tolkas som att han inte följer den konventionen. En baksidestext beskriver verkets innehåll, men det är inte säkert att texten speglar innehållet helt och hållet. Själva innehållet av avhandlingen kan ha en annan stil och argumentation. Däremot kan läsarens tolkningsramar, förförståelse av och förväntningar på innehållet påverkas av baksidestexten. En konsekvens av att en läsare bygger upp ett förtroende för författaren, och en tro på att denna författare har rätt tolkning, kan vara att läsarens kritiska blick påverkas.

2.2.2 Färg, bokstäver och formgivning – en tolkning

Malms omslag är avskalat. Bakgrunden är gräddvit med orangea rektanglar som ramar in den enda text som finns på omslaget: verkets titel och författarens namn. Bokstäverna är tryckta med djuptryck, alltså att texten är urgröpt eller inrispad i pappret. På den manifesta nivån verkar omslaget på grund av sin tredimensionalitet mer påkostat, men samtidigt visuellt mer anspråkslöst formgivet än många av de andra avhandlingarna i urvalet. Den orangea kontrastfärgen kan locka till sig blickar, men fokus ligger på verkets titel och författarens namn. Det är inte uppenbart att Malms bok är en avhandling vid en blick enbart på dess framsida, och namnet på institutionen eller bokförlaget framgår inte.

På den latent nivå kan omslaget säga mer. Karl Berglund skriver om hur peritext till detektivromaner ofta är tryckt med typsnittet *Courier*, som för att knyta an till äldre skrivmaskinsproducerade trycksaker, såsom brev, avtal och dokument, men också som en efterlikning av något skrivet av en reporter i en äldre tid än vår, och på så sätt anspelar typografin på äkthet och trovärdighet.⁵⁵ Typsnittet på framsidan av ”Är det detta som kallas postmodernism?” är

⁵⁵ Berglund, *Mordförpackningar*, 44.

troligen *Gill Sans*, ett *sans*-typsnitt från 1928, inspirerat av skyltningen i Londons tunnelbana.⁵⁶ Typsnittet var ämnat för affischer, reklam och andra texter som skulle vara läsbara på avstånd.⁵⁷ Laurens Leurs beskriver i bloggen *Prepressure* typsnittet som ett som ger ett vänligt och konstnärligt intryck.⁵⁸ *Gill Sans* blev väldigt populärt under efterkrigstiden i Storbritannien, och används än i dag för att skapa en känsla av något brittiskt.⁵⁹ En iakttagelse är att bokförlaget *Penguin Books* också har använt typsnittet på sina omslag, och färgerna på omslaget till Malms bok är i en stark orange och gulaktig vit färg, precis som *Penguin Books* orangea klassiker. En *Penguin* var från början ett omtryck av ett äldre verk, ofta en så kallad klassiker, den marknadsfördes likväl i en fin bokhandel som på bensinstationer, alltid till ett lågt pris, och den var tänkt att verkligen bli läst.⁶⁰ Bildning för en billig peng. Malms framsida kan ha en latent funktion som leder betraktarens tankar till något brittiskt och klassiskt, till böcker och till att vara beläst.

Bild 1–3, från vänster: Flatworldsedge, ”Penguins, Dorset” (CC BY-SA 2.0); bild från Ellerströms förlag, <https://ellerstroms.se/butik/ar-det-detta-som-kallas-postmodernism/>; Pellethe poet, ”Britain by Mass-Observation (1939)” (CC PDM 1.0).

⁵⁶ Wikipedia, u.o. ”Gill Sans”, besökt 29/12 2020, https://en.wikipedia.org/wiki/Gill_Sans.

⁵⁷ Wikipedia, u.o. ”Gill Sans”.

⁵⁸ Laurens Leurs, ”Gill Sans”, *Prepressure*, besökt 29/12 2020, <https://www.prepressure.com/fonts/interesting/gill-sans>.

⁵⁹ Irene Li, ”Gill Sans. Typeface case study”, *Medium*, 21/10 2019, besökt 29/12 2020, <https://medium.com/@ireneliyihan/gill-sans-typeface-case-study-777878e4cd36>.

⁶⁰ Alistair McCleery, ”The paperback evolution. Tauchnitz, Albatross and Penguin”, i *Judging a book by its cover*, red. Nicole Matthews och Nickianne Moody (Hampshire: Ashgate, 2007), 12–16.

2.2.3 Värdering

Baksidestexten är en skickligt formulerad text som flirtar med flera genrer, och därmed med en bredare läsarkrets. Det finns läslockande och varumärkeshöjande markörer (författarens namn), men samtidigt har texten inslag av den försiktighet som kan förväntas när en vetenskaplig text ska presenteras: den hänvisar till tidigare forskning, presenterar begrepp och antyder i någon mån författarens positionering i debatten. Men texten är också utmanande. Valet av ordet ”avhandla” är en sådan markör. Ordet är placerat strax efter formuleringar som kopplar till den vetenskapliga genren, och strax innan det spänningsbyggande slutet. Vad postmodernism ”egentligen borde” vara är en annan sådan markör. Det är inte en förväntad baksidestext för en avhandling, men den bryter inte fullständigt mot konventionerna. Det är ingen tvekan om vilket ämnet för avhandlingen är, men vilket som är syftet, frågeställning och metod är oklart. Läsaren får inte veta vilka resultaten är. Det verkar finnas flera frågor som besvaras i boken, men svaret på den stora frågan lämnas osagt, nästan som en *cliffhanger* i slutet. Textens argument är *ethos*-betonade, och kan syfta till att skapa tillit till författaren och intresse för hans tankar om ämnet. Genremarkörer som tyder på att verket är ett vetenskapligt arbete tonas ned, och verkets plats i ett bredare kulturellt samtal förstärks. Element i formgivningen förstärker bokens plats i en sakprosaisk⁶¹ genre, och kan tilltala en publik som uppskattar ett ”sofistikerat” samtal. Det är dock inte alls ett ensidigt skrytverk över författarens förmågor, utan peritexten framställer också ämnet i sig som något mångbottnat och spännande. Den berättande stilen och de läsarengagerande frågorna, tillsammans med den i början böljande och i slutet stegrande rytmen, tecknar konturerna av en resa som läsaren ska få följa med på. Om peritexten är ett argument, kan tesen vara att boken förtjänar att läsas – för sin egen skull, som underhållning och för bildning.

2.3 En tolkning av omslaget till Lisa Olsson Dahlquists *Folkbildning för delaktighet*

Lisa Olsson Dahlquists titel *Folkbildning för delaktighet. En studie om bibliotekets demokratiska uppdrag i en digital samtid* innehåller en genreschablon, och titeln specificerar och avgränsar ämnet. Baksidestexten påminner om ett *abstract*. Vi får forskningsfrågan presenterad för oss, vi får veta vilket undersökningsobjektet är, vilken typ av metod som ligger som grund för arbetet, vi får reda på något om resultatet och vi kan förvänta oss att få veta något om hur resultaten kan användas i praktiken.

⁶¹ Sakprosa är i princip synonymt med facklitteratur, men ändelsen *prosa* understryker att det är textens stil som definierar genretillhörigheten. Ordet facklitteratur betonar innehållet. Se Johan L. Tønnesson och Kjell L. Berge, ”Forskningen om sakens prosa”, *Sakprosa* 1, nr 1 (1/11 2009), <https://doi.org/10.5617/sakprosa.32>.

2.3.1 Baksidestexten – en närläsning med fokus på stil

Hur kan folkbibliotekets demokratiska uppdrag tolkas och utföras i en komplex, mångfacetterad samtid som utmärks av globaliserings- och digitaliseringsprocesser?

Forskning är att ställa en fråga, och i avhandlingen formuleras dess svar. Innehållet i frågorna ger oss information om arbetet som följer. En forskningsfråga kan presentera forskningsobjektet, vilka aspekter i objektet som utforskas eller hur forskningsområdet avgränsas. Vi meddelas här indirekt att folkbiblioteket har ett demokratiskt uppdrag, men frågan ”hur” signalerar att uppdraget är svårt att tolka. Är det svårt att tolka, blir det med nödvändighet svårt att utföra, och därför antyder meningen att det är just tolkningen som är det primära problemet. Bisatsen antyder att det är globalisering och digitalisering som orsakar problemet.

Hur kan delaktighet förstås och problematiseras i relation till folkbibliotekets lärandeuppdrag? Hur kan mänskliga rättigheter förstås i förhållande till folkbibliotekets demokratiska och folkbildande uppdrag?

I vardagsspråk skulle formuleringen av den andra frågan anses falla under bevisfelet *petitio principii* – vi uppmanas implicit att godta att delaktighet måste vara problematiskt, och vi ska bli intresserade av att veta på vilket sätt. Det är återigen ordet ”hur” som förändrar innebörden. ”Kan delaktighet problematiseras?” är en ja/nej-fråga där den frågade kan ta ställning. ”Hur kan delaktighet problematiseras?” är en ledande fråga som inte går att besvara om vi inte godtar att delaktighet är problematiskt. I den vetenskapliga genren behöver vi däremot inte tolka formuleringen som ett felslut. Forskningsfrågan har inte samma funktion som frågor i vardagen. Det är inte säkert att de tre frågorna på baksidan är samma som avhandlingens frågeställningar, men de sänder signaler om att de är det, för att de är ”centrala”.

Dessa är centrala frågor för denna avhandling, i vilken folkbibliotekets demokratiska och folkbildande roll utforskas.

Om det inte var tydligt förr, så är det helt tydligt nu att det här är en avhandling, och det vi fått presenterat för oss är (omskrivningar av) avhandlingens ämne, syfte och frågeställningar. Kanske kan läsaren förvänta sig att tydligheten på baksidan speglar en tydlig disposition i verkets innehåll.

Utifrån teorier om demokrati, delaktighet och medborgarskap studeras hur folkbibliotekets folkbildande arbete tar sig uttryck i en samtid där kunskaps- och kulturinstitutioner, liksom samhället i stort, på många sätt präglas av förändringar kopplade till digitalisering.

Baksidestextens meningar är långa, men det finns en tydlighet i syntaxstrukturen såtillvida att vi skulle kunna ta de två eller tre första orden i varje mening och få en förståelse för vad som kan komma härnäst: ”Utifrån teorier”; ”Med utgångspunkt”; ”Avhandlingen är genomförd”; ”Resultaten visar”; ”Delaktighet kan förstås”; ”Avhandlingen visar”. Stilvalet i meningsbyggnaden ger intryck av att författaren har tänkt igenom textens ordning så att den speglar avhandlingens disposition

och innehåll, och därmed förstärks intrycket av att avhandlingen kommer att vara (traditionellt) strukturerad.

Med utgångspunkt i tre olika biblioteksverksamheter som på olika sätt arbetar med lärande- och skapandeverksamheter undersöks hur det demokratiska och folkbildande arbetet görs både i avgränsade lärsituationer och i det dagliga arbetet.

Avhandlingen är genomförd med etnografiska metoder och har en praktikfokuserad ansats, men även nyinstitutionell teori används för att analysera relationen mellan verksamheterna och bibliotekets institutionella identitetskonstruktion.

Resultaten visar att folkbiblioteket är en institution med flytande gränser där flera identiteter existerar och görs parallellt. Delaktighet kan förstås både som en möjlighet och som ett krav i relation till bibliotekens arbete med att öka den digitala delaktigheten.

Avhandlingen visar också hur mänskliga rättigheter kan göras i en lokal kontext genom att biblioteken möjliggör för människors kommunikativa handlingsutrymme och därigenom deras möjlighet att delta i samhällslivet.

I stycket framgår teori, metod, analysobjekt och tillvägagångssätt i arbetet.

Formuleringen ”men även” kan antyda att nyinstitutionell teori är något som vanligen inte appliceras i biblioteksforskning, eller att det vanligen inte appliceras i kombination med etnografiska metoder. Om så är fallet, signalerar presentationen av teori och metod kreativitet och originalitet i arbetet. Stycket verkar rikta sig till läsare inom akademien.

I kontrast till tidigare textstycken, som gav intrycket av ett arbete med noggrant genomförd och presenterad forskning med tydligt riktade forskningsfrågor och stark koppling till teori och metod, så förefaller presentationen av resultaten vara mer förenklade. Identiteter och delaktighet är centrala begrepp. Den sista meningen i stycket (i mycket förenklad form) presenterar resultatet att delaktighet är ett krav för att öka digital delaktighet. I nästa stycke kan vi också läsa om hur biblioteken möjliggör möjligheter.

Det kan vara så att författaren inte har velat avslöja för mycket om resultaten, för att på så vis försöka upprätthålla betraktarens intresse för att läsa boken. Det är möjligt att författaren vill både vända sig till en intresserad allmänhet och förstärka signaler om verkets plats i en vetenskaplig kontext.

Författarens röst är dold i texten, men även de intervjuade och läsaren är frånvarande. Det är ”avhandlingen visar”, ”folkbibliotekets folkbildande arbete” (inte de intervjuade), och det är ”delaktighet kan förstås” (av läsaren). Om det är ”avhandlingen” som kommer fram till saker, inte författaren, ska det då läsas som besjälning eller metonymi? Troligen är stilvalet en ansats att framhäva den objektivitet som förväntas av ett vetenskapligt arbete. Avhandlingen är inte enbart en författares verk – den är en produkt av forskningsfrågan och valda metoder, och andra forskare ska kunna uppnå likande resultat. Det som rör tolkning och perspektiv står skrivet i passiv form.

Läsbarhetsindex (LIX) för baksidestexten som helhet är 64, vilket är inom det normala spannet för svåra facktexter, forskning och avhandlingar.⁶² Baksidestexten på den här avhandlingen är substantivtät och rik på långa nominalfraser.⁶³ Begreppen är specifika, och de ger information om forskningens ramar och avgränsningar, men i syntaxen verkar innebörden mindre konkret. Det är möjligt att formuleringar som att identiteter eller mänskliga rättigheter ”görs”, som kan verka som en märklig formulering i vardagsspråk, i den terminologi som tillhör Olsson Dahlquist ämne betyder något större. Det verkar som att identiteterna inte handlar om enskilda människors identiteter, såsom begreppet till vardags används, och för att förstå innebörden kanske läsaren måste ha kunskap om den typ av perspektiv på och applicering av identitetsbegreppet som författaren använder. Texten har hög stilnivå. Exempelvis skulle uttrycket ”praktikfokuserad ansats” i ett mer vardagligt språk kunna formuleras som att författaren vill att resultatet ska göra nytta. Olsson Dahlquist verkar ha velat framhäva en akademisk stil.

2.3.2 Färg, bild och formgivning – en tolkning

Omslaget till Olsson Dahlquists avhandling kan ses i bilaga 1. På den manifesta nivån är bilden ett ikoniskt tecken som avbildar sittplatserna vid en antik grekisk teater, antagligen Herodes Atticus odeion vid Akropolis i Aten. Som fotografi fungerar bilden som *evidentia*: den här platsen finns på riktigt. Bilden kan ha en symbolisk funktion om en västerländsk humaniorastudent kopplar ihop tecken från antikens Grekland med begrepp som demokrati, filosofi, vetenskapliga pionjärer och politiska samtal. Ett indexikalt tecken finns om vi ser en tidslinje i bilden, på så vis att den kommunicerar något om en då mycket levande, central plats i det antika Aten, att byggnaderna med tiden förföll, och att platsen nu har restaurerats. Den bild vi ser är i nutid, på den restaurerade teatern. Den latent funktionen i valet av tecken kan knyta an till åskådarens idéer om det antika Greklands stadsliv, politik och värderingar. ”Redan de gamla grekerna ...” används som talesätt i flera olika situationer, exempelvis när något ska visas vara beprövat och pålitligt, när någon vill uttrycka att något borde uppfattas som självklart, eller för att förminska betydelsen av en annan persons innovation. Talesättet fungerar *ethos*-stärkande.

Kameravinkeln är sådan att vi endast ser publikplatserna, snett uppifrån luften. Scenen syns inte i bild och läktaren är tom. Om kameran är åskådarens ögon är hen inte på plats i bänkarna, och i bilden finns inga människor. Det avbildade står stilla, ljussättningen gör att det

⁶² Marcus Österberg, ”Textanalys”.

⁶³ Ett sådant bruk av nominalfras är det då det som kunde varit ett enkelt substantiv blir väldigt långt. Jämför *Hur kan uppdraget tolkas i vår samtid* med *Hur kan folkbibliotekets demokratiska uppdrag tolkas och utföras i en komplex, mångfacetterad samtid*. Det fetstilta är nominalfraser.

inte ens går att säga något om väder eller årstid, vilket ytterligare framhäver den symboliska funktionen. Avhandlingens titel är nära centrum av bilden, något förskjutet neråt till höger. Den tar relativt stor plats. Titeln innehåller orden demokrati, folkbildning och delaktighet, begrepp som förankrade i bilden kan framstå som något ädelt, traditionsfyllt och som det bästa som västvärlden skapat. Skådeplatsen är biblioteket. En möjlig tolkning av budskapet i det indexkala tecknets tidslinje kan vara att platsen är tom nu och det som hände där finns inte längre, men det som biblioteket står för och arbetar med kan vara det som fyller läktaren igen, och kanske gör den till den plats som den en gång var. Bilden som ett tecken på det antika Greklands demokratiska samhällsfunktioner fungerar då metaforiskt, där biblioteket är tenoren.

Bilden kan fungera som ett argument, där tesen vore att biblioteket är den plats där den bästa demokratin utövas. Argumentet som stöder tesen är att biblioteken har gemensamma drag med den kultur som den västerländska världssynen härstammar från, och den kulturen var en plats för riktig demokrati, där alla (fria män) var delaktiga på lika villkor. Budskapet kan verka epideiktiskt om målgruppen för verket är människor som arbetar inom biblioteksvärlden.

2.3.3 Värdering

Det kan noteras att det tydligt framgår att biblioteket är forskningsobjektet för Lisa Olsson Dahlquist, men att det inte finns något tecken på att biblioteksverksamhet berör böcker. Biblioteket i Olsson Dahlquists värld blir en arena för aktiviteter som representerar både rådande och (kanske) eviga värden. Biblioteket är en symbol, för människor och demokrati, som står stadigt även när det stormar i omvärlden (digitalisering och globalisering). Baksidestexten är svårläst och högstilt. Texten är också informationstät med specifika begrepp, namn på teori och metoder, och dispositionen speglar en vanligt förekommande disposition för ett vetenskapligt arbete. Dispositionen tillsammans med den passiva stilen visar arbetets objektiva ansats. Det borde inte finnas några tveksamheter om att verket är en avhandling. Avhandlingen är numera en kursbok i ämnet biblioteksvetenskap, och peritexterna tyder på att den fungerar bra som sådan. Den här boken ska inte läsas från pärm till pärm som underhållning, utan har mer av en uppslagsboks-karaktär, vilket kan vara en lämplig utformning för en publik bestående av nya studenter som behöver träna på att läsa och förstå stora mängder text i sin utbildning. Bokens centrala begrepp är lätta att känna igen, textens olika delar borde vara lätta att hitta i dispositionen och verkar vara tydligt presenterade, boken sänder med både bild och text positiva signaler om bibliotekets uppdrag, och ämnet för avhandlingen verkar vara relevant för någon som vill veta mer om delaktighetsfrågor i en alltmer digitaliserad värld. Främst de två sistnämnda egenskaperna gör

att boken också riktar sig till yrkesverksamma personer anställda vid folkbiblioteken. I en sökning efter verkets *epitexter* på internet visar det sig att Olsson Dahlquist under det senaste året har föreläst om demokrati och delaktighet på bibliotek runtom i landet.

Texten är fri från subjekt och personliga pronomen. I Olsson Dahlquists riktiga *abstract* framgår att det har utförts intervjuer, med riktiga biblioteksanställda, men på baksidan saknas subjektet i hur det ”undersöks hur det demokratiska och folkbildande arbetet görs”. I en jämförelse med de övriga avhandlingarna i urvalet har 18 av de 19 verken en baksidestext. Majoriteten (15 av 19 verk) är skrivna i en passiv eller författardöljande form, med formuleringar som ”i denna avhandling presenteras” eller ”denna avhandling visar”. Ett verk är skrivet i första person (”jag”), två stycken i tredje person. En förklaring till den opersonliga eller passiva stilen i avhandlingarnas baksidestext kan vara att det är den vetenskapliga processen som leder fram till ett resultat. Att tinget agerar subjekt, som när ”denna avhandling visar ...”, kan fungera metonymiskt för den process där forskaren, frågeställning, tidigare forskning och det teoretiska och metodologiska ramverket tillsammans leder fram till ett resultat. Forskningsresultatet är inte enbart en produkt av forskarens egna tankar.

Omslaget till Lisa Olsson Dahlquists avhandling liknar mer en tänkt prototyp för en avhandling än vad Victor Malms bok gör. Malms baksidestext är skriven i tredje person, i Olsson Dahlquists text verkar författaren dold. Formgivningen på Malms framsida är avskalad, mindre till sina yttermått, och universitetets och institutionens namn är frånvarande. Vid första anblick skulle Victor Malms avhandling kunna uppfattas som en populärvetenskaplig fackbok. Olsson Dahlquists form och peritext liknar övriga avhandlingar i urvalet, och forskningen, både som arbetsprocess och i institutionens namn, är tydligt närvarande i peritexten.

3 DISKUSSION OCH AVSLUTNING

I det här kapitlet presenteras och diskuteras undersökningens resultat i tre avsnitt. I det första presenteras sådana egenskaper i avhandlingens peritexter som för urvalet skulle kunna anses vara prototypiska, främst baserat på resultaten ur den kvantitativa analysen. I det andra avsnittet diskuteras resultaten för den kvalitativa analysen, och hur ett omslag på olika sätt kan kommunicera läsoplevelse och rikta sig till en möjlig målgrupp. I avsnittet presenteras även förslag till framtida forskning. Det tredje avsnittet är en reflektion över resultatens utfall, om en möjlig praktisk tillämpning av kunskapen, över arbetsprocessen, och hur det hade kunnat bli om det varit på ett annat sätt.

3.1 Prototypiska egenskaper i doktorsavhandlingens peritexter

Vad utmärker en doktorsavhandlingens peritexter, och med vilka medel förmedlar peritext information om verkets innehåll och genre? De peritextegenskaper som lyfts i det här avsnittet är sådana som bidrar till den presumtiva läsarens förståelse av vad verket behandlar och att det är en akademisk avhandling. Inget av verken innehar alla egenskaper, men resultatet visar en möjlig prototyp.

Prototypen för en humanistisk doktorsavhandling från Lunds universitet är ett verk utgivet av den institution där doktoranden varit verksam. Doktorsavhandlingens huvudtitel och en längre undertitel, som tillsammans i hög grad beskriver verkets innehåll. Titeln är informationstät och den är sakfokuserad, vilket stödjer Paltridge och Starfields observation att avhandlingar inom humaniora historiskt sett har utgått från ämne eller sak.⁶⁴ Undertiteln har en högre beskrivandenivå än huvudtiteln. Titeln innehåller ämnesspecifika begrepp vars syfte är att specificera vilket forskningsämnet är, hur det avgränsas och hur det behandlas i avhandlingen. Titeln signalerar ofta explicit sin genretillhörighet.

I de exemplar där spikbladet följer med avhandlingen, fungerar detta som ett äkthetsintyg. Äktheten anspelar på verkets funktion som tecken på ett godkänt slutförande av den viktiga akademiska ritual som doktorandprocessen är.

Paltridge och Starfield summerade sina resultat i tre prototypiska egenskaper.⁶⁵ I min undersökning kan två av dem bekräftas: att omslaget tyder på att verket visar originalitet och bidrar till kunskap. Peritext kan både informera om ett kunskapsläge och bidra till betraktarens egen kunskap om ämnet. En tydlig, informativ och specifik titel kan ge betraktaren kunskap om

⁶⁴ Paltridge och Starfield, "Change and continuity", 12.

⁶⁵ Paltridge och Starfield, "Change and continuity", 4.

vilken typ av forskning som bedrivs idag, och den kan samtidigt vara en ingång till ett samtalsämne eller väcka en lust hos betraktaren att inhämta mer av den kunskap som verkets omslag berättar om. Originalitet visas i de innehållsrika titlarna som kombinerar information om både forskningsobjekt och tillvägagångssätt, och de kan sända signaler om verkets unika egenskaper till en betraktare som är något mer bekant med tidigare forskning i ämnet. Tecken på att verket visar originalitet syns i både Lisa Olsson Dahlquists och Victor Malms baksidestexter. Den förra gör det tydligt genom att metodvalet framstår som ovanligt, men lämpligt och intressant, för analysobjektet, och den senare visar originalitet genom att lyfta fram ett unikt synsätt på ett fenomen som diskuterats många gånger förut. Den tredje prototypiska egenskapen, om omslaget har hög kvalitet på material och presentation, är inget som går att hävda utan förbehåll. Det är en fråga som kräver en annan typ av målgrupps- eller mottagaranalys, exempelvis genom intervjuer. Hög kvalitet är en värdering, och värderingar varierar beroende på betraktarens förkunskaper om och förväntningar på materialet. Det kan vara så att materialet jämförs med en prototyp, och huruvida det är prototypen som bestämmer vad hög kvalitet är eller om det är den höga kvaliteten som gör att något verk får likna en prototyp, är inte en enkel fråga att reda ut.

Något som inte diskuterats djupare i den tidigare forskning som presenterats är författarens röst. Resultaten i den här analysen visar att den humanvetenskapliga peritexten vanligen skiljer sig från peritext för verk i andra genrer genom att ämnet och det vetenskapliga förfarandet står i främsta rummet. På framsidan är titeln (ämnet) i förgrunden och författaren är i bakgrunden. Författaren skriver under eget namn, men namnet är mindre framträdande på omslaget än vad verkets titel är. Institutionens namn framstår som jämställt med författarens för de verk där institution anges på framsidan. Avhandlingen har en baksidestext, vars längd kan variera, men är skriven i opersonlig eller passiv form. Formuleringar där ett ting agerar subjekt, som i ”Denna avhandling visar ...” kan vara prototypiskt för en avhandling, och är då ett signalement för att forskningsresultatet inte enbart är en produkt av forskarens tankar, utan är starkt kopplat till hur viktigt frågeställning, tidigare forskning och det teoretiska och metodologiska ramverket är i den vetenskapliga processen. I detta hänseende bryter Victor Malms avhandling mot en möjlig prototypisk konvention. Malms peritextuella val framställer författarens hand som avgörande för forskningsprocess och -resultat, och författarens tydliga närvaro i arbetet kan verka som en av de främsta anledningarna till att någon ska välja att läsa boken.

3.2 Iakttagelser av läsupplevelse, målgrupp och genrebekräftande attribut

Den kvalitativa analysen omfattade två väldigt olika omslag, och det är problematiskt att okritiskt hävda att resultaten skulle utgöra tendenser för hur peritext fungerar. Resultaten av den kvalitativa analysen utgörs av iakttagelser av fenomen som delvis står i kontrast till varandra, och framtida forskning kan få avgöra om iakttagelserna skulle kunna fungera som förförståelse i en undersökning av ett större material. Möjliga aspekter att utforska vidare är läsupplevelse, signaler om en möjlig målgrupp, samt om det finns fler än en möjlig prototyp för en akademisk avhandling.

Vilken typ av läsupplevelse förmedlas genom peritexten? De båda verken från den kvalitativa analysdelen sänder signaler om en möjlig läsupplevelse. Olsson Dahlquists baksidestext skulle kunna spegla innehållets disposition, med en presentation av frågeställning, specifika ämnesbegrepp, metodologiska begrepp och en förenklad presentation av resultat. Det kan kännas tryggt för en läsare som är van vid att läsa vetenskaplig text, att hen vet var i verket information av att ett visst slag går att finna, att forskningsfrågan kommer att få ett svar, och att teori och metod är styrande i processen. Den läsare som lämnar den peritextuella tröskeln och tar sig an innehållet i Olsson Dahlquists avhandling borde inte känna sig förpliktigad att läsa boken från pärm till pärm. Boken kan fungera som ett uppslagsverk. Form och stil i Malms baksidestext fungerar nyfikenhetsväckande och spänningsbyggande, utan att avslöja för mycket. Det är möjligt att den tänkta läsaren ska knyta an till författaren, och se honom som en vägledare genom materialet. Peritexten ger inga löften om en traditionellt strukturerad humanistisk avhandling, utan antyder en resa genom verket. Som metaforiskt fordon kännetecknas resan av att läsaren följer med hela vägen. Boken är tenoren.

Hur verkets läsupplevelse framstår är kopplat till vem verket riktar sig till. Så, vem verkar peritexten rikta sig till? Ett verk med uppslagskaraktär riktar sig till en målgrupp som har mindre kunskap i ämnet än bokens författare. Olsson Dahlquists potentiella läsare är studenter, men också yrkesverksamma biblioteksanställda, vilka vanligen har en högskoleexamen på kandidat-, magister- eller masternivå. Samtidigt är baksidestexten skriven som vore den riktad till mottagare inom akademin, och enligt LIX-beräkningen är texten mycket svårläst. I en figur med fyra fält skulle det vara möjligt att rita ut riktningarna uppåt–neråt och inåt–utåt. Uppåt–neråt står för den tänkta läsarens kunskaper i ämnet i jämförelse med författarens kunskaper, och inåt–utåt står för om verket riktar sig till någon inom akademin eller ut mot en intresserad allmänhet. Olsson Dahlquists verk skulle i den grafen kunna placeras i ett fält med

riktningen neråt, till någon som inte är forskarutbildad eller i sitt yrke inte har så mycket utrymme för fördjupning och forskning. Verket riktar sig inåt på så vis att texten kan anses vara mycket svårläst och för att dispositionen påminner om hur en traditionell vetenskaplig text är uppbyggd. En möjlig läsare är någon som är bekant med den vetenskapliga genren. Malms framsida påminner om en icke-akademisk fackbok, och baksidestexten framställer forskningen som spännande. Peritexten skulle kunna locka till sig blickar på ett folkbibliotek eller i bokhandeln. Baksidestextens början och slut har en vänlig och sakprosaisk stil som kan signalera att läsaren inte behöver alltför stora förkunskaper i ämnet, men samtidigt riktar sig vissa formuleringar i texten till kunniga och insatta deltagare i ett pågående kultursamtal. Att det finns en viktig skillnad mellan postmodernism och postmodernitet är en sådan markör, liksom formuleringarna kring om det är litteraturen som är postmodern, eller om litteraturen är påverkad av den postmodernitet som präglar tiden. Malms verk skulle i den fyrfältade figuren rikta sig utåt, till en nyfiken allmänhet, och uppåt, för att nå den som är lika insatt i ämnet som författaren, eller mer insatt. Det är möjligt att verket också kan placeras i riktningen neråt, för att det kan upplevas som inbjudande för någon läsare att få vägledning genom materialet av en tydligt närvarande författare som använder en ledig och berättande stil i ett komplext ämne.

Peritexterna för båda verken i den kvalitativa analysen har genremarkörer, i olika mån, som bekräftar den vetenskapliga genren, men båda riktar sig också till någon utanför den vetenskapliga sfären. I Olsson Dahlquists fall blir det som mest tydligt i det som framgår genom *epitexten* – hon föreläser för allmänheten och yrkesverksamma på bibliotek, och på det viset tar forskningen steget från institutionen till civilsamhället, och det kan ge förutsättningar för forskningen att tillämpas i praktiska situationer. Peritexten på Malms bok liknar i vissa hänseenden prototypen. Titeln består av huvudtitel och undertitel, och deras ordmängd stämmer precis överens med det beräknade medelantalet ord i urvalets titlar. Både titel och baksidestext innehåller explicita genremarkörer, men den berättande och kontaktsökande stilen och flertydiga formuleringar tillsammans med den för urvalet atypiska formgivningen gör att verket kan tyckas höra hemma i en sakprosaisk eller populärvetenskaplig genre. Det som tydligast skiljer Malms peritexter från de övriga verken är att de lyfter författaren på ett sätt som kan påminna om varumärkesbyggande. Det är möjligt att de två mycket olika omslagen liknar två helt olika prototyper: Olsson Dahlquists avhandling liknar en avhandling, och Malms avhandling liknar en populariserad avhandling.

3.3 Reflektion

Den här undersökningens bidrag till peritextforskningen har varit att visa ett sätt att analysera peritext ur ett retoriskt perspektiv och att lyfta den vetenskapliga avhandlingens peritexter som ett intressant forskningsområde. Karl Berglund skriver att författaren är den nya texten i deckargenren.⁶⁶ En parafrasering av citatet gällande peritextegenskaper för doktorsavhandlingens genre skulle kunna vara att titeln *är* avhandlingen. Med uttrycket menar jag att titeln ger så god information om forskningen att den på egen hand skulle kunna fungera som en ingång till ett samtalsämne för icke-initierade betraktare. Det är en praxis som borde vara viktig att bevara i en genre där innehållet kan vara svårläst eller -tolkat för en utomstående, för att sprida någon kunskap om forskning som kan verka otillgänglig. Undersökningens utfall för den enskilda doktoranden är att denna, utöver att formulera sin titel med omsorg, kan välja att balansera konventionella markörer för sin genre med tecken som kan appellera till en bredare publik. Omslaget till en avhandling är retorik. I motsats till den friare skönlitterära formen, så ställs i den vetenskapliga genren krav på akribi, transparens och objektivitet. Innehållet är styrt av dessa krav, och tillsammans med finansiärens, forskningsdisciplinens eller handledarens inverkan på textprocessen blir ramarna för hur doktoranden kan formulera sig snävare. Omslaget är det som skulle kunna vara på annat sätt, och hur det blir beror på vad doktoranden vill kommunicera till omvärlden om sin forskning.

Så även texten i en kandidatuppsats. Vad som blir det egentliga resultatet av en undersökning beror på vilka faktorer som beaktas, vilka inte. Hur det blev i den här undersökningen beror på att det jag sett var min tolkning – med någon annans blick kunde slutsatserna ha blivit annorlunda. Det beror på vilka resultat som lyfts fram, och på vilket sätt. Resultatet har påverkats av de teorier jag haft som stöd i mitt arbete, och av det sätt jag behandlat dem på. Stilistiken har hjälpt mig att genom författarens språkval skönja signaler om en möjlig läsupplevelse och målgrupp och att förstå hur viktigt det kan vara att väga varje ord då peritextens utrymme är kraftigt begränsat. Närläsning fick mig att se egenskaper i titlarna och skapa de verktyg som krävdes för att lyfta fram dem, Genette och Berglund har bidragit med en begreppsapparat och till min förförståelse av peritext, och Paltridge och Starfield har varit den ständiga ”diskussionspartnern” som jag jämfört de resultat som berört genre med.

En annan vändning hade den här uppsatsen fått om jag fokuserat på den genregemensamma nämnaren enligt Nick Peims forskning: det enskilda verkets positionering i relation till

⁶⁶ Med andra ord är författarens varumärke viktigare än bokens handling. Berglund, *Mordens marknad*, 181.

tidigare forskning och pågående vetenskaplig diskurs.⁶⁷ En bok har en början och ett slut. De flesta skönlitterära verk, även de berättelser som fortsätter genom flera verk, har en början och ett slut, och det är inte meningen att någon annan ska överta facklan och berätta vidare. Även om det är möjligt. Hela *fan fiction*-genren är ett exempel på det. Att det finns en början och ett slut gäller också vetenskapliga texter, men en persons forskning börjar ofta där någon annan slutade, och den vetenskapliga texten erbjuder i sitt slut en början för någon annans arbete. På det viset förstärks den akademiska genren, och skapar en gräns mot verk i andra genrer.

⁶⁷ Nick Peim, "What is a thesis?", 226–237.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

- Alvesson, Mats och Kaj Sköldberg. *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur, 1994.
- Berglund, Karl. ”Mordens marknad. Litteratursociologiska studier i det tidiga 2000-talets svenska kriminallitteratur”. Diss., Uppsala universitet, 2017.
- Berglund, Karl. *Mordförpackningar. Omslag, titlar och kringmaterial till svenska pocketdeckare 1998-2011*. Uppsala: Skrifter utgivna av Avdelningen för litteratursociologi vid Litteraturvetenskapliga institutionen i Uppsala, 70, 2016.
- Cassirer, Peter. *Stilistiken*. Ödåkra: Retorikförlaget, 2015.
- ”Disputationsrutiner 2020”. Humanistiska och Teologiska fakulteterna, Lunds universitet. Besökt 29/12 2020. https://www.ht.lu.se/fileadmin/user_upload/ht/dokument/Utbildning/doktorand/Disputationsrutiner_2020.pdf.
- Genette, Gérard. *Paratexts. Thresholds of interpretation*. Översättning Jane E. Lewin. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- Foss, Sonja. *Rhetorical Criticism. Exploration & practice*. Long Grove: Waveland Press, 2004.
- Kjeldsen, Jens Elmelund. *Retorik idag. Introduktion till modern retorikteori*. Lund: Studentlitteratur, 2008.
- Kulturreportaget i P1. ”Klassiska kulturbråk. Postmodernismens intåg i Sverige”. *Sveriges Radio*. 9/8 2011. Besökt 29/12 2020. <https://sverigesradio.se/artikel/4637519>.
- Leurs, Laurens. ”Gill Sans”. *Prepressure*. Besökt 29/12 2020. <https://www.prepressure.com/fonts/interesting/gill-sans>.
- Li, Irene. ”Gill Sans. Typeface case study”. *Medium*. 21/10 2019. Besökt 29/12 2020. <https://medium.com/@ireneliyihan/gill-sans-typeface-case-study-777878e4cd36>.
- McCleery, Alistair. ”The paperback evolution. Tauchnitz, Albatross and Penguin”. I *Judging a book by its cover*, red. Nicole Matthews och Nickianne Moody. Hampshire: Ashgate, 2007.
- Mral, Brigitte, Marie Gelang och Emelie Bröms. *Kritisk retorikanalys. Text, bild, actio*. Ödåkra: Retorikförlaget, 2016.
- Nordin, Svante. ”Tre former av politisk och vetenskaplig korrekthet inom akademien”. *Academic Rights Watch*. 30/8 2019. Besökt 29/12 2020. <https://academicrightswatch.se/?p=3831>.
- OBS i P1. ”Till modernismens lov”. *Sveriges Radio*. 1/9 2009. Besökt 29/12 2020. <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?artikel=3070122>.
- Paltridge, Brian och Sue Starfield. ”Change and continuity in thesis and dissertation writing. The evolution of an academic genre”. *Journal of English for Academic Purposes* 48 (2020). <https://doi.org/10.1016/j.jeap.2020.100910>.
- Peim, Nick. ”What is a thesis? Genre, ghosts and the archive”. *Nordic Studies in Education* 30 (februari 2011): 226–237.
- Sousanis, Nick. ”Unflattening”. Diss., Harvard University, 2015.

- Svedjedal, Johan. "Det litteraturvetenskapliga perspektivet. Om en forskningstradition och dess grundantaganden". *Tidskrift för litteraturvetenskap* 26, nr 3-4 (1996): 3–20.
- Svenska Akademiens ordböcker*. Med sökning i SAOL, SO, SAOB. Svenska Akademien, 2020. <https://svenska.se/>.
- Svenungsson, Jayne. "Postmodern teologi". *Signum* nr 9 (2004). Besökt 29/12 2020. <http://www.signum.se/archive/read.php?id=2740>.
- Thurén, Torsten. *Populärvetenskapens retorik. Inte bara att förenkla*. Stockholm: Liber, 2000.
- Tønnesson, Johan L. och Kjell L. Berge. "Forskningen om sakens prosa". *Sakprosa* 1, nr 1 (1/11 2009). <https://doi.org/10.5617/sakprosa.32>.
- Wikipedia*. "Gill Sans". Besökt 29/12 2020. https://en.wikipedia.org/wiki/Gill_Sans.
- Österberg, Marcus. "Textanalys som kvantitativ studie av läsbarhet". *Webbstrategi för alla*. 19/6 2017. Besökt 29/12 2020. <https://webbstrategiforalla.se/textanalys/>.

Bilder

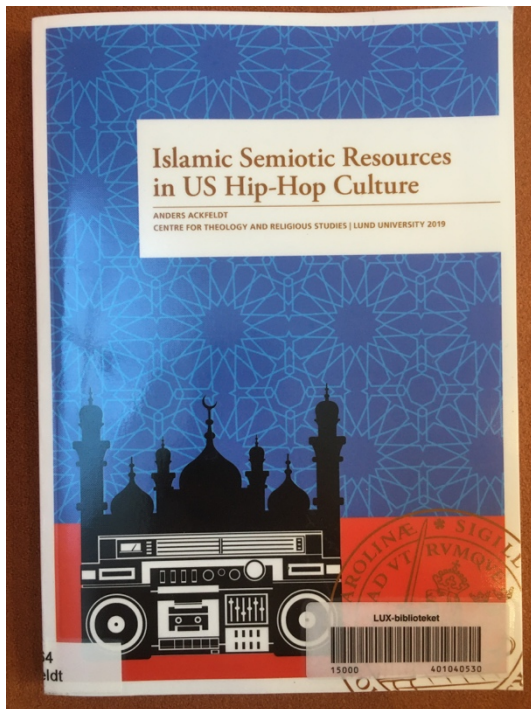
- Bild 1. Howarth, H. Matthew (Flatworldsedge). "Penguins, Dorset". CC BY-SA 2.0. Besökt 30/12 2020. <https://www.flickr.com/photos/53196512@N07/4968900542>.
- Bild 3. Pellethepoet. "Britain by mass-observation (1939)". CC PDM 1.0. Besökt 30/12 2020. <https://www.flickr.com/photos/47201412@N02/6188759460>.

Analysmaterial

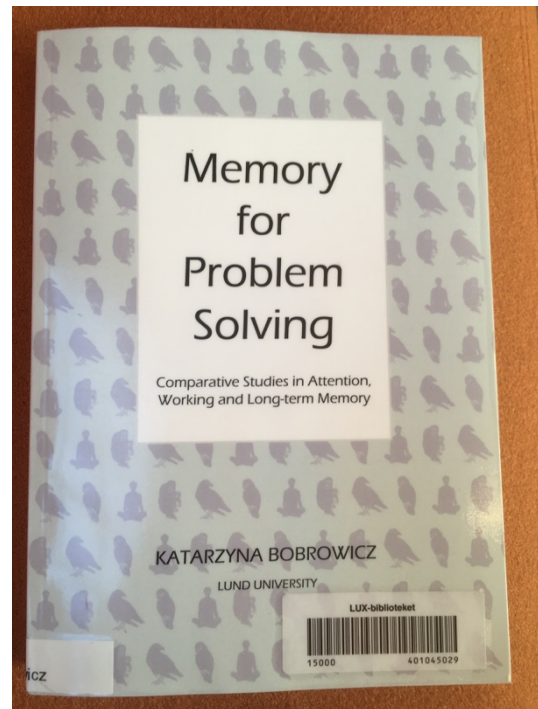
- Ackfeldt, Anders. "Islamic semiotic resources in US hip-hop culture". Diss., Lunds universitet, 2019.
- Bobrowicz, Katarzyna. "Memory for problem solving. Comparative studies in attention, working and long-term memory". Diss., Lunds universitet, 2019.
- Collberg, Philippe. "Meningar i text. Satsradning i teoretisk och empirisk belysning". Diss., Lunds universitet, 2019.
- Debrelioska, Sandra. "Representing discourse referents in speech and gesture". Diss., Lunds universitet, 2019.
- Green Werkmäster, Jakob. "Reasons and normativity". Diss., Lunds universitet, 2019.
- Helsing, Daniel. "The literary construction of the universe. Narratives of truth, transcendence, and triumph in contemporary popularizations of physics and astronomy". Diss., Lunds universitet, 2019.
- Jakku, Nina. "Muslimska kvinnors mobilitet. Möjligheter och hinder i de liberala idealens Sverige". Diss., Lunds universitet, 2019.
- Lee-Morrison, Lila. "Portraits of automated facial recognition. On machinic ways of seeing the face". Diss., Lunds universitet, 2019.
- Malm, Victor. "Är det detta som kallas postmodernism? En studie i Katarina Frostensons och Stig Larssons diktning". Diss., Lunds universitet, 2019.

- Müller, Christiane. "Permeable islands. A contrastive study of Swedish and English adjunct clause extractions". Diss., Lunds universitet, 2019.
- Møller-Olsen, Astrid. "Seven senses of the city. Urban spacetime and sensory memory in contemporary sinophone fiction". Diss., Lunds universitet, 2019.
- Olsson Dahlquist, Lisa. "Folkbildning för delaktighet. En studie om bibliotekets demokratiska uppdrag i en digital samtid". Diss., Lunds universitet, 2019.
- Pejkovic, Sanjin. "Det förflutna är ett främmande land. Medierade minnen av Jugoslavien i post-jugoslavisk dokumentärfilm". Diss., Lunds universitet, 2019.
- Pöldvere, Nele. "What's in a dialogue? On the dynamics of meaning-making in English conversation". Diss., Lunds universitet, 2019.
- Smidfelt, Linda. "Studies on lexical inferencing and intercomprehension of Italian as a foreign language in a Swedish setting". Diss., Lunds universitet, 2019.
- Teubler, Lisa-Marie. "Visualizing the *vir bonus* in Charles Dickens's scenes of persuasion. The rhetoric of pity, sentiment, fact, and debt". Diss., Lunds universitet, 2019.
- Van Epps, Briana. "Sociolinguistic, comparative and historical perspectives on Scandinavian gender. With focus on Jamtlandic". Diss., Lunds universitet, 2019.
- Vetushko-Kalevich, Arsenii. "Compilation and translation. Johannes Widekindi and the origins of his work on a Swedish-Russian war". Diss., Lunds universitet, 2019.
- Wiszmeg, Andréa. "Cells in culture, cells in suspense. Practices of cultural production in foetal cell research". Diss., Lunds universitet, 2019.

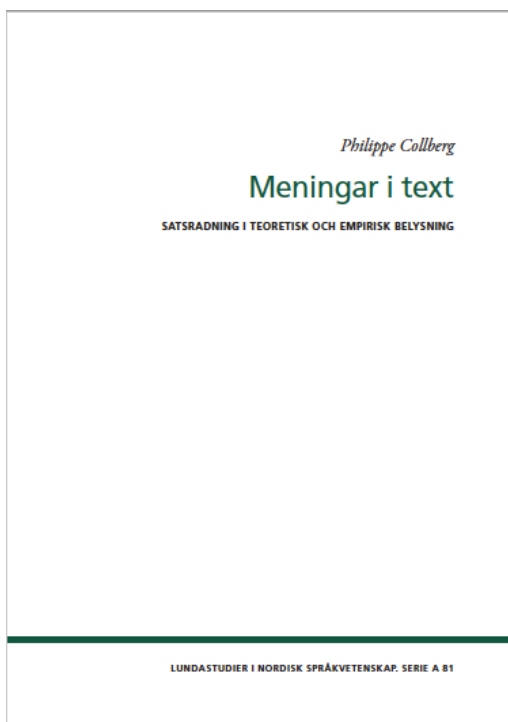
Bilaga 1. Framsidor på verken i urvalet

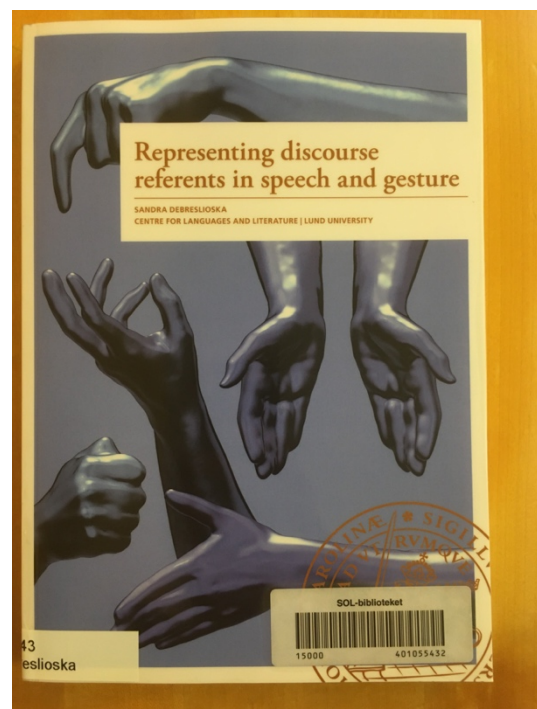
Omslag 1: Anders Ackfeldt, "Islamic semiotic resources in US hip-hop culture".

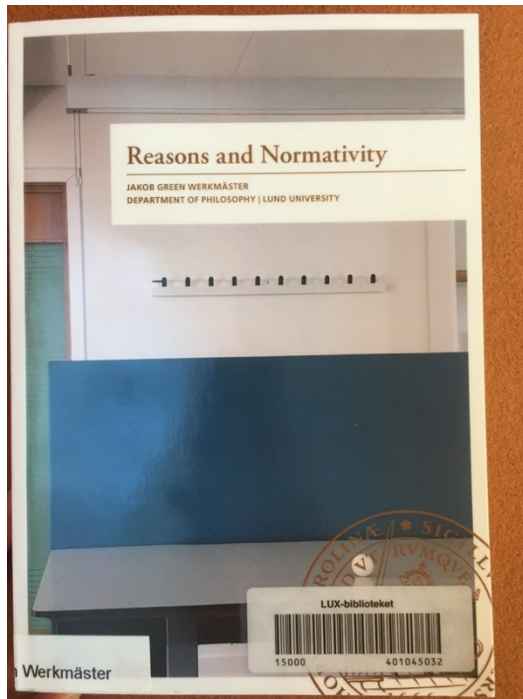
Omslag 2: Katarzyna Bobrowicz, "Memory for problem solving. Comparative studies in attention, working and long-term memory".

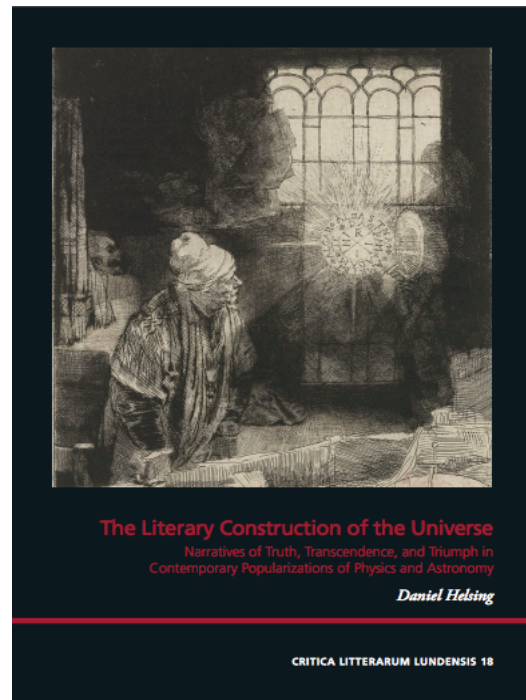
Omslag 3: Philippe Collberg, "Meningar i text. Satsradning i teoretisk och empirisk belysning".

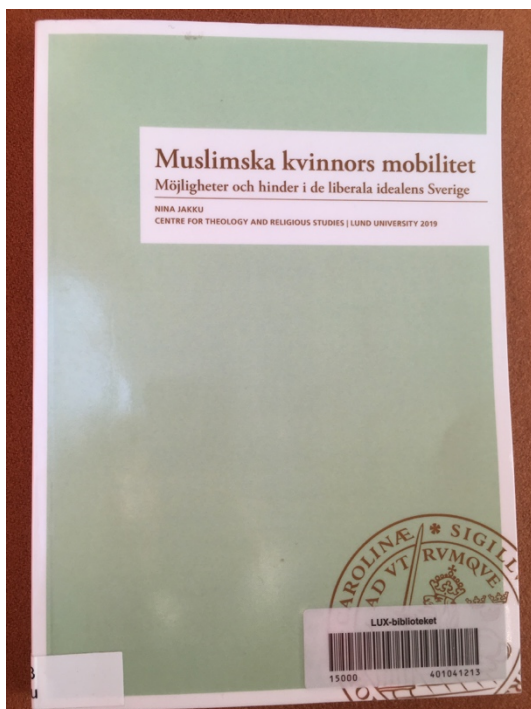
Omslag 4: Sandra Debrelioska, "Representing discourse referents in speech and gesture".

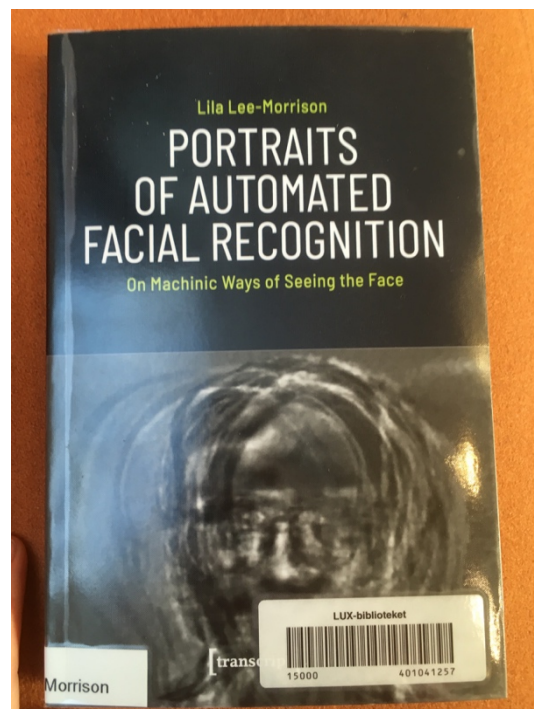
Omslag 5: Jakob Green Werkmäster, "Reasons and normativity".

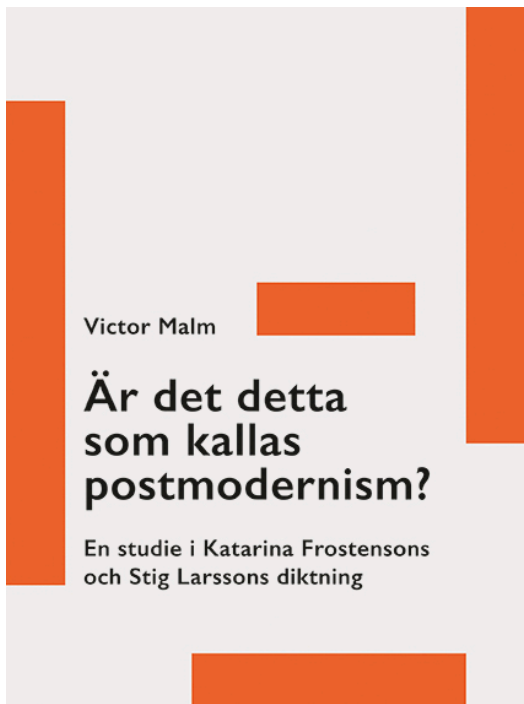
Omslag 6: Daniel Helsing, "The literary construction of the universe. Narratives of truth, transcendence, and triumph in contemporary popularizations of physics and astronomy".

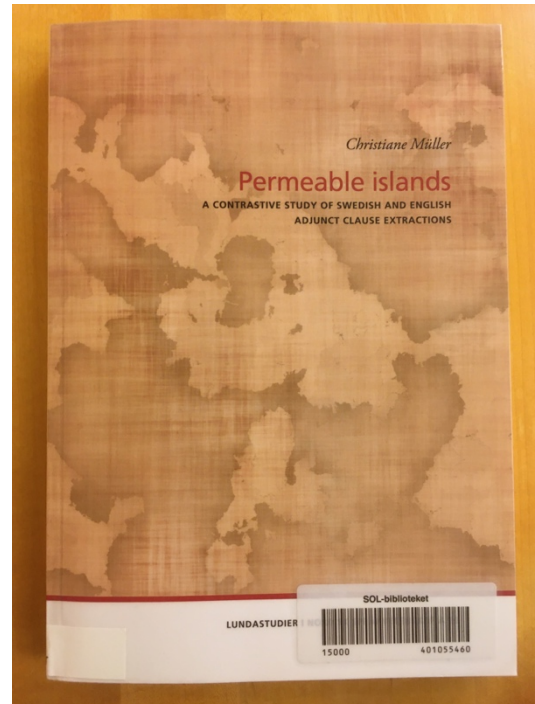
Omslag 7: Nina Jakku, "Muslimska kvinnors mobilitet. Möjligheter och hinder i de liberala idealens Sverige".

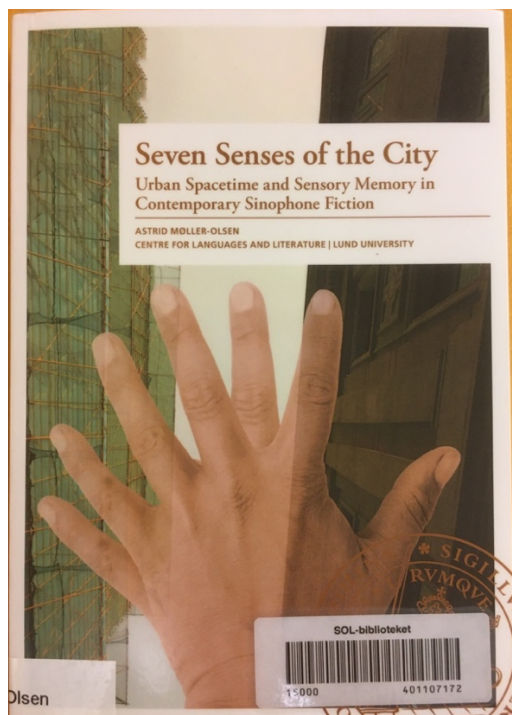
Omslag 8: Lila Lee-Morrison, "Portraits of automated facial recognition. On machinic ways of seeing the face".

Omslag 9: Victor Malm, "Är det detta som kallas postmodernism? En studie i Katarina Frostensons och Stig Larssons diktning".

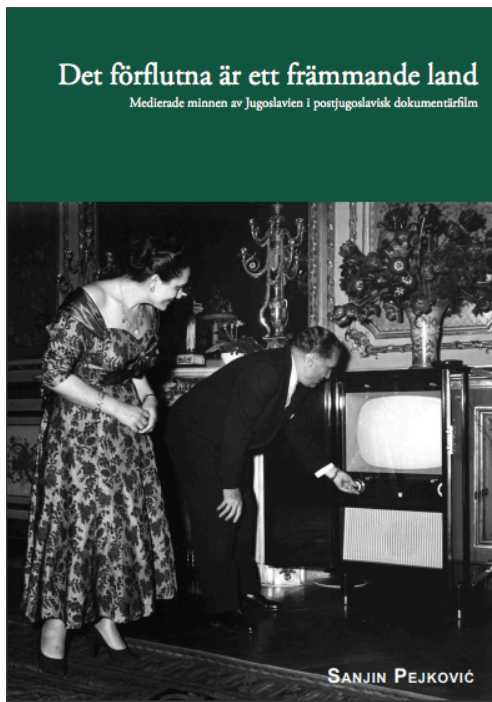
Omslag 10: Christiane Müller, "Permeable islands. A contrastive study of Swedish and English adjunct clause extractions".

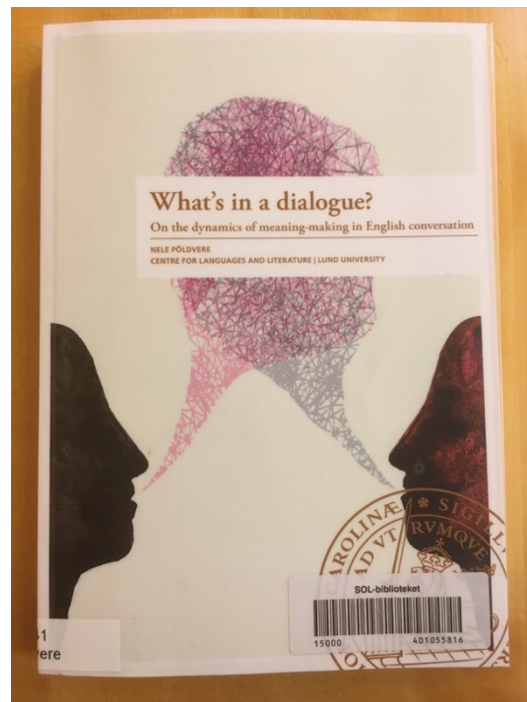
Omslag 11: Astrid Møller-Olsen, "Seven senses of the city. Urban spacetime and sensory memory in contemporary sinophone fiction".

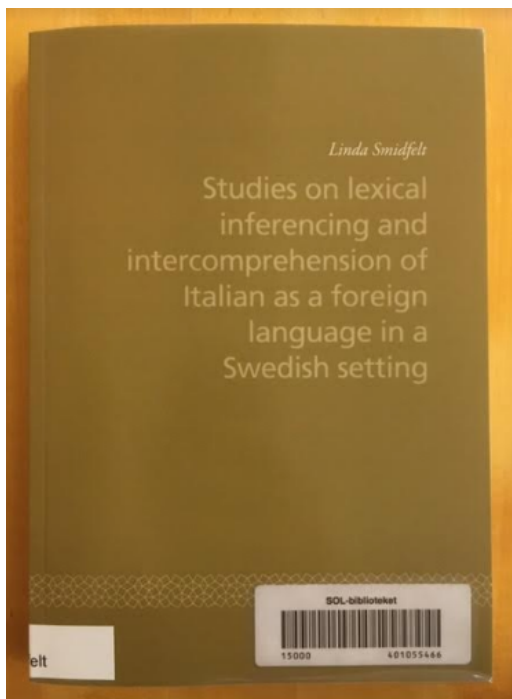
Omslag 12: Lisa Olsson Dahlquist, "Folkbildning för delaktighet. En studie om bibliotekets demokratiska uppdrag i en digital samtid".

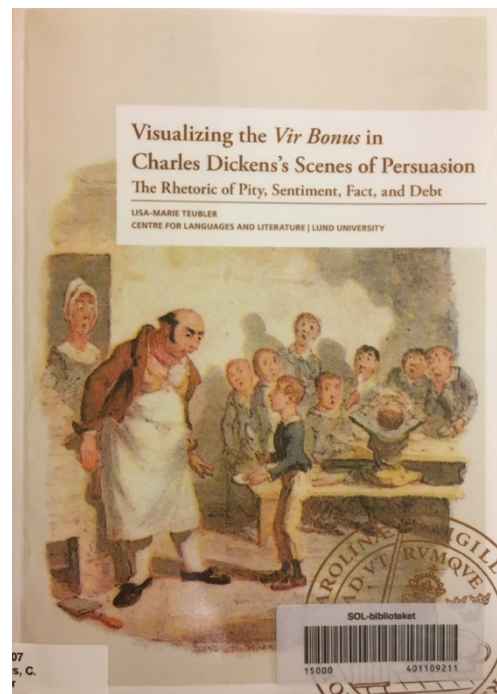
Omslag 13: Sanjin Pejkovic, "Det förflutna är ett främmande land. Medierade minnen av Jugoslavien i post-jugoslavisk dokumentärfilm".

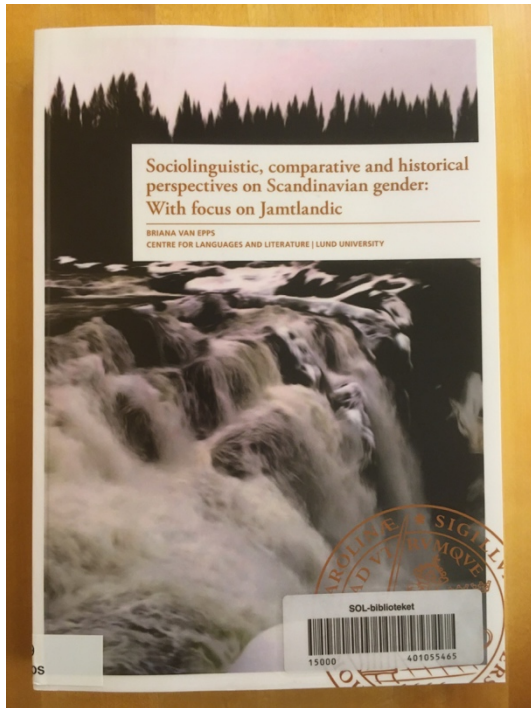
Omslag 14: Nele Pöldvere, "What's in a dialogue? On the dynamics of meaning-making in English conversation".

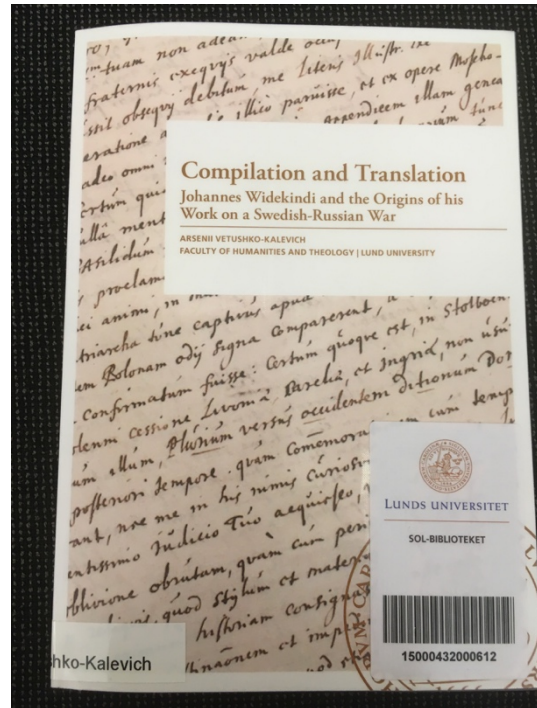
Omslag 15: Linda Smidfelt, "Studies on lexical inferencing and intercomprehension of Italian as a foreign language in a Swedish setting".

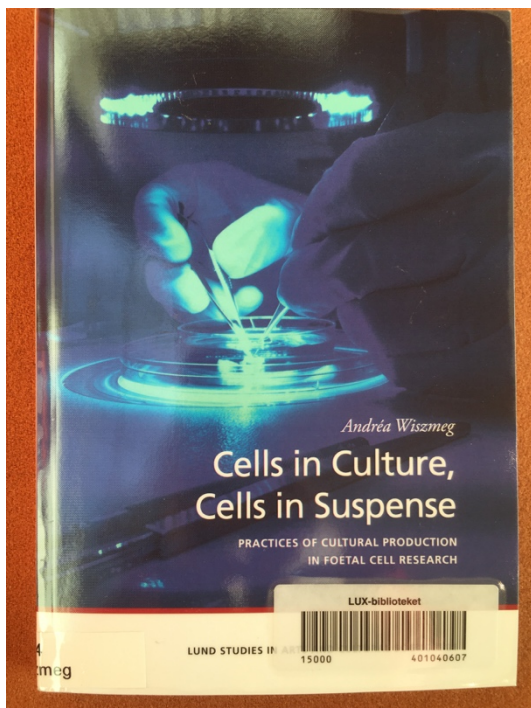
Omslag 16: Lisa-Marie Teubler, "Visualizing the *vir bonus* in Charles Dickens's scenes of persuasion. The rhetoric of pity, sentiment, fact, and debt".

Omslag 17: Briana Van Epps, "Sociolinguistic, comparative and historical perspectives on Scandinavian gender: With focus on Jamtlandic".

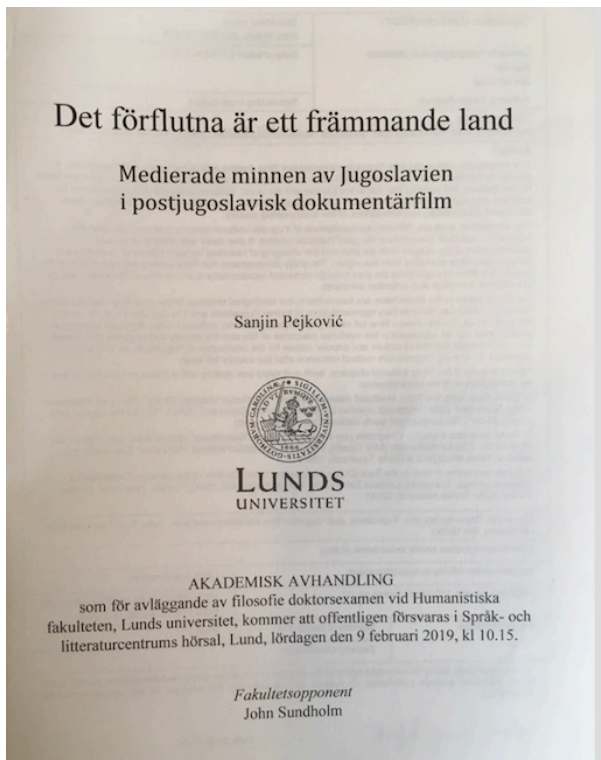

Omslag 18: Arsenii Vetushko-Kalevich, "Compilation and translation. Johannes Widekindi and the origins of his work on a Swedish-Russian war".

Omslag 19: Andr ea Wisznieg, "Cells in culture, cells in suspense. Practices of cultural production in foetal cell research".

Bilaga 2. Exempel på spikblad

LUND UNIVERSITY		Document name DOCTORAL DISSERTATION
Centre for Languages and Literature Box 201 221 00 Lund		Date of issue 9 February 2019
Author(s) Sanjin Pejković		Sponsoring organization
Title and subtitle Det förflutna är ett främmande land. Medierade minnen av Jugoslavien i postjugoslavisk dokumentärfilm		
Abstract The dissertation addresses post-Yugoslav documentary films dealing with remembrance of Yugoslavia, a country that formally ceased to exist in 1991. The fall of Yugoslavia was a historical event of huge importance for the Balkans, but even for the rest of the Europe and the world. Different accounts and explanations on how and why former Yugoslavia collapsed, and even speculations on possible historical outcomes, have dominated documentary representations of the once existing country. The dissertation analyzes different representations of Yugoslav cultural memory and touches upon the notions of "mediated" memories in the post-Yugoslav context. It also deals with notions of re- and deconstruction of the images from the past and the changing of historical representations of Yugoslavia in country are often re-negotiating the past through contested representations and can raise "forgotten" issues of collective memories and collective amnesia. Questions raised in the dissertation are connected to the ideological shapings of the post-Yugoslav mediated memories. What can documentary representations of former Yugoslavia and Tito say about today's mediated the past? What can the chosen films tell about post-Yugoslav memory cultures? What dominant ideological dividing lines can be expressed in the mediated memories of Tito and the country and what are they based on? I also discuss the role of culture and popular culture for the destruction of Yugoslavia, as well as questions concerning Yugoslavia's cultural existence after the country fell apart. Films are divided into three different chapters, each and every one dealing with a theme or style connected to the ideologization of the remembrance. 1. Tito is dead, long live Tito – Mediated memory conflicts. <i>Tito</i> (Antun Vrdoljak, 2010), <i>Tito - Last Witnesses of the Testament</i> (Tito - Posljednji svjedoci testamenta, Lordan Zafranović, 2010), <i>Tito for the second time among Serbs</i> (Tito po drugi put među Srbima, Željmi Žižak, 1993) 2. There once was a country - Yugoslav pop culture memories: <i>Warnhouse</i> (Robna kuća, Igor Stalmenc, 2009-2010), <i>Cinema Komunista</i> (Mila Turajkic, 2010) and <i>Prohibited Without Prohibition</i> (Zabranjeni bez zabrane, Milan Nikodjević & Dinko Tucaković, 2007) 3. Subjective truths: <i>A Hole in the Soul</i> (Duljan Makavejev, 1994), <i>Decline of the Century</i> Testament LZ (Zalazak stoljeća, Testament Lordana Zafranovića, Lordan Zafranović, 1994), <i>Serbia, Year Zero</i> (Srpski Godine Nulte, Goran Marković, 2001)		
Key words Documentary film, Yugoslavia, post-yugoslav film, mediated memories, Josip Broz Tito, nostalgia, censorship, film history		
Classification system and/or index terms (if any)		
Supplementary bibliographical information		Language Swedish
ISSN and key title 1651-2367 Series no. 17		ISBN ISBN 978-91-88899-15-6 (trykt) ISBN 978-91-88899-16-3 (pdf)
Recipient's notes	Number of pages 359	Price
	Security classification	
I, the undersigned, being the copyright owner of the abstract of the above-mentioned dissertation, hereby grant to all reference sources permission to publish and disseminate the abstract of the above-mentioned dissertation.		
Signature	<i>Sanjin Pejković</i>	Date 2018-12-07

Sanjin Pejkovic, "Det förflutna är ett främmande land. Medierade minnen av Jugoslavien i postjugoslavisk dokumentärfilm".